

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ ANABİLİM DALI

YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ PROGRAMI

**LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞİM ETİĞİ KONUSUNDAKİ
TUTUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SUAT ÖZDEMİR

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ MESUT ÜNLÜ

ANKARA

2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ ANABİLİM DALI
YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ PROGRAMI

**LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞİM ETİĞİ KONUSUNDAKİ
TUTUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SUAT ÖZDEMİR

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ MESUT ÜNLÜ

ANKARA
2019

KABUL VE ONAY

Suat Özdemir tarafından hazırlanan "Lisans Öğrencilerinin Bilişim Etiği Konusundaki Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 18/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Alaattin PARLAKKILIÇ -Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÜNLÜ- Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Levent EMMUNGİL- Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezim her yerde erişime açılabilir.

Tarih ve İmza

11/11/2019

Suat ÖZDEMİR

ÖZET

ÖZDEMİR, Suat. Lisans Öğrencilerinin Bilişim Etiği Konusundaki Tutumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bilişim ve bilişim teknolojilerinin etki ettiği alanlar her geçen gün günlük yaşantımızda daha çok yer almaya başlamıştır. Bilişimin hızla gelişmesiyle beraber pek çok yeni ortamlarda oluşmakta ve bilgiye hızla ulaşılmasını sağlamaktadır. Sistemlerin bilgiye erişimi kolaylaştırmasıyla beraber de etik sorunlar da artış gözlemlenmektedir. Bilişim alanında oluşan etik sorunları tanımlamak amacıyla da bilişim etiği kavramı oluşturulmuştur.

Bu çalışmada 2018-2019 eğitim yılında Ufuk Üniversitesi'nde öğrenim gören lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumları incelenmiştir. Araştırmaya toplamda 132 öğrenci katılmıştır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmış, kullanılan anket araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Anket 2 bölümden oluşmaktadır; ilk bölümde demografik bilgiler yer alırken, ikinci bölümde ise bilişim etiği boyutlarına ilişkin maddeler bulunmaktadır. Araştırma sonucunda Ufuk Üniversite'nde öğrenim gören öğrencilerin bilişim etiği konusunda etik davrandıkları bulunmuştur. Yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda bilişim etiğinin fikri mülkiyet, gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk boyutları ile öğrencilerin cinsiyet bilgileri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ayrıca bilişim etiği boyutları ile öğrencilerin, öğrenim gördükleri bölüm ve bilişim teknolojileri kullanım süreleri arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Edinilen bulgulara dayalı olarak, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ve bilişim teknolojileri kullanım süresi ile bilişim etiği boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Sözcükler: Bilişim Sistemleri, Bilişim Etiği, Üniversite Öğrencileri, Bilgisayar Etiği

ABSTRACT

ÖZDEMİR, Suat. Investigation of Undergraduate Students Attitudes towards Informatics Ethics, Master Thesis, Ankara, 2019.

Informatics and information technologies started effecting our daily life more and more. With the rapid development of informatics, many new environments are formed and information is provided rapidly. Ethical problems are also increasing as systems facilitate access to more information. To define ethical problems in the field of informatics, the concept of informatics ethics was formed.

This study focuses on informatics ethics attitudes of undergraduate students studying at Ufuk University in the 2018-2019 academic year. A total of 132 students participated in the study. A questionnaire was used and the questionnaire was written by the researcher. The questionnaire consists of 2 parts; the first part is about demographic information. The second part focuses on issues related to informatics ethics and its dimensions. The study concluded that the students studying at Ufuk University behave ethically about informatics ethics. As a result of the independent sample t-test, there is a non-significant result between the intellectual property, confidentiality, accessibility and accuracy dimensions of informatics ethics and gender information of students. Additionally, dimensions of information ethics and the relationship between students' department and information technology usage time was also examined by one-way analysis of variance. Based on the findings, a non-significant result was found between the students' department and information technology usage time and informatics ethics.

Keywords: Information Systems, Informatics Ethics, University Students, Computer Ethics

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÇİZELGELER	v
TEŞEKKÜR	vi
ADAMA	vii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	3
1.2 Araştırmanın Amacı.....	4
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Sayıtlılar.....	5
1.5 Tanımlar.....	5
BÖLÜM 2	6
BİLİŞİM SİSTEMLERİ	6
2.1 Bilişim Sistemleri Kavramı	6
2.2 Bilişim Sistemleri ile İlgili Kavramlar.....	7
2.2.1 Veri ve Bilgi Kavramı.....	7
2.2.2 Sistem	8
2.3 Bilişim Sistemlerinin Gelişimi	8
2.4 Bilişim Sistemlerinin Kaynakları.....	10
2.4.1 İnsan Kaynağı	10
2.4.2 Donanım Kaynağı.....	10
2.4.3 Yazılım Kaynağı	11
2.4.4 Ağ	12
BÖLÜM 3	15
ETİK	15
3.1 Etik Tanımı	15
3.2 Etik ve Ahlak İlişkisi	16
3.3 Etik ile İlgili Önemli Kavramlar	17
3.3.1 İyi ve Kötü Kavramı	17
3.3.2 Değer Kavramı.....	17
3.3.3 Erdem Kavramı.....	18
3.3.4 Vicdan.....	18
3.4 Etik Türleri	18
3.4.1 Betimleyici Etik.....	18

3.4.2 Normatif Etik.....	19
3.4.3 Meta Etik	19
3.4.4 Uygulamalı Etik.....	20
BÖLÜM 4	21
BİLİŞİM ETİĞİ.....	21
4.1 Bilişim Etiği Kavramı.....	21
4.2 Bilişim Etiği Boyutları.....	23
4.2.1 Fikri Mülkiyet.....	23
4.2.2 Gizlilik	24
4.2.3 Erişilebilirlik	26
4.2.4 Doğruluk.....	27
4.3 Bilişim Etiği Alanında Yapılan Çalışmalar	28
4.3.1 Bilişim Etiği İlkelerine İlişkin Çalışmalar	29
4.3.2 Yurt İçinde Yapılan Bazı Çalışmalar	30
4.3.3 Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar	34
BÖLÜM 5	38
METOT	38
5.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	38
5.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	38
5.3. Araştırmanın Analizi	38
BÖLÜM 6	40
BULGULAR VE YORUM.....	40
6.1. Demografik Bilgilere Yönelik Bulgular	40
6.2. Araştırma Alt Amaçlarına Ait Bulgular.....	41
6.3. Demografik Bilgilerin Normal Dağılıma Uyguluğunun Analizi	51
6.4. Demografik Bilgiler ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	54
BÖLÜM 7	60
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
KAYNAKÇA.....	64
EKLER	71
EK – 1. Anket Formu.....	71
EK – 2. İzinler	74
EK – 3. Özgeçmiş.....	76

ÇİZELGELER

Çizelge 1. Demografik Bilgilere İlişkin Frekans Analiz Sonuçları.....	40
Çizelge 2. Fikri Mülkiyet Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları.....	41
Çizelge 3. Gizlilik Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları.....	43
Çizelge 4. Erişilebilirlik Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları.....	45
Çizelge 5. Doğruluk Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları.....	48
Çizelge 6. Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	49
Çizelge 7. Cinsiyet Durumuna Ait Puanların Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Analiz Sonuçları	51
Çizelge 8. Öğrenim Görülen Bölüme Ait Puanların Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Analiz Sonuçları	51
Çizelge 9. Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresine Ait Puanların Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Analiz Sonuçları	53
Çizelge 10. Cinsiyet ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	54
Çizelge 11. Cinsiyet ile Bilişim Etiği Boyutları Ortalaması Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	55
Çizelge 12. Öğrenim Görülen Bölüm ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	55
Çizelge 13. Öğrenim Görülen Bölüm ile Bilişim Etiği Boyutları Ortalaması Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	57
Çizelge 14. Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresi ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	57
Çizelge 15. Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresi ile Bilişim Etiği Boyutları Ortalaması Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	59

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütölmesinde yardım ve katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Öğr. Görevlisi Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÜNLÜ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Yükseköğrenim hayatım boyunca edindiğim bilgilerde emeği olan değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Uygulama sürecine katılan Ufuk Üniversitesi lisans öğrencilerine de ayrıca teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen babam Ali İlhan ÖZDEMİR'e, annem Zübeyde ÖZDEMİR'e ve kardeşim Betül ÖZDEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca Filiz ve Levent KÖKSAL ÖZKAN ailesine ve Selma ve Fatih ÖZDEMİR ailesine eğitim hayatım boyunca desteklerini hissettiğim için teşekkür ederim.

ADAMA

Rahmetli Babaannem Fatma Yurdanur Özdemir'e...

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bilgisayar ve bilgisayara bağlı teknolojilerin gelişmesiyle, sanayi toplumunun yerini insan faktörünün ön planda olduğu bir yapıya bıraktığı görülmektedir. Bu sebepten etik kavramının daha sık duyulmaya başladığı söylenebilir (Aytun, 2008, s. 17-35). Ancak sadece bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile değil bu teknolojilerinin kullanımının kolaylaşmasıyla da etik sorunların arttığı düşünülmektedir (Kutluata, 2018, s. 1).

Sanayi devrimi ile dünya zamanla tarım toplumundan sanayi toplumuna nasıl dönüştüyse teknoloji devrimi ile de bilgi toplumuna dönüşüm başlamıştır ve bu dönüşüm hala devam etmektedir. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde, bilgisayarlar ve haberleşme araçlarının veriye erişim süresini azalttığı görülmektedir. Bu yüzden de bilişim sistemleri ve teknolojileri, hayatın her alanında, karşımıza, vazgeçilmez bir unsur olarak çıkmaktadır. Ayrıca faaliyet gösterdiği alanların genişlemesi, hayatımızı kolaylaştırdığı gibi zamandan tasarruf etmeye de imkân sağlamaktadır.

Bilişim sistemleri ve teknolojisinin insan hayatına pek çok katkısı olduğu gibi birtakım etik sorunları da beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. İnsanların gizli bilgilerinin yayınlanması gibi özgürlüklere zarar veren pek çok etik sorun, bu sistemlerin gelişiminin bir sonucu olarak karşımıza çıkar.

Wiener(1950)'in "*The Human Use of Human Begins*" adlı kitabında;

- "*Ultra hızlı bilgisayar kullanımının toplumsal ve etik sonuçları neler olacaktır?*
- *İnsani değerlerle yaşamak ve insani değerleri korumak bağlamında, otomasyonun toplumsal ve etik sonuçları hakkında insanlık ne düşünüyor ve sonuçlarıyla nasıl uğraşacak?*
- *Bilgisayar otomasyonu yapan insanların özel zorunlulukları ve sorumlulukları nelerdir?* (Bynum, 2000, s. 6-13)"

şeklinde ortaya koyduğu sorular, bilişim etiği kavramının ortaya çıkmasını sağlamış ve sonrasında yapılacak olan araştırmalara da ışık tutmuştur.

Mason (1986) ise çalışmasında bilişim etiği kavramını 4 temel boyut altında incelemiştir. Bunları, fikri mülkiyet, doğruluk, gizlilik ve erişim kavramları olarak ayırmış ve incelemiştir. Fikri mülkiyet kavramının, kişinin ürettiği, resim, kitap, makale vb. ürünlerle bilgisayar için bir donanım, yazılım, belge vb. üretimlerin izinsiz kullanımı ve paylaşımı ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Doğruluk kavramının ise bilgilerin doğruyla alakalı konuları içerdiğini söylemiştir. Gizlilik kavramına bakıldığında, insanların fikir, inanç, duygu vb. özel konuların saklanması noktasında ortaya çıkan sorunları içerdiği belirtmiştir. Son olarak erişim kavramı incelendiğinde herhangi bir belge, özel bilgi, banka hesapları, sağlık bilgileri vb. verilere kimlerin ulaşacağı noktasında ortaya çıktığını söylemiştir. Mason'un bilişim etiği ile ilgili olarak ortaya koyduğu boyutlar, halen araştırmalara yön vermektedir (Duymaz, 2013; Şenay, 2018; Sarıkoç, 2018).

Dedeoğlu (2007, s. 275) bilgi toplumunda ortaya çıkan etik sorunları şöyle sıralamıştır;

“bilginin doğruluğu, özel yaşama ilişkin sorunlar ve mahremiyet, kişisel haklar, bilgisayar suçları, fikri mülkiyet hakları, işsizlik, sağlık sorunları, sosyal yaşama ilişkin sorunlar, sanal ortamlar, sayısal bölünme ve yapay zekâ başlıkları bunlardan bazılarıdır.”

Genç ve diğerleri (2013)'ne göre, bu sorunları aşmak için, bilişim teknolojilerin kullanımının etik sınırlar içinde kalmasının, sorunun çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Dedeoğluna (2006, s. 48)'na göre ise, bilişim sistemlerini kullanımda ortaya çıkan kötü sonuçların “etik” olarak adlandırılmasının altında etiğin konusunun önemli bir bölümünü “iyi” ve “kötü” kavramlarının oluşturmasındandır. Hançerlioğlu (1975, s. 43) etiği, *“İyiyle kötünün ayrılabilmesi için ölçütler koyan ve ahlak üzerine akıl yürüterek bilgi üreten bir bilim.”* şeklinde tanımlamaktadır. Bilişim etiği ise, bilişim teknolojisi araçlarını kullanırken uyulması gereken kuralları belirleyen norm ve kodlar olarak tanımlamaktadır. Bu norm ve kodların temel amacı ise kullanıcının bu sistem veya araçları kullanırken en az zarar ve maksimum fayda sağlamasıdır (Duymaz, 2013). Bu bağlamda bilişim etiği, bireylere bilişim sistemleri ve teknolojileri kullanırken tabi olmaları gereken

kuralları açıklamaktadır. Tutum ise, bireylerin davranışlarına sebep olan faktörler olan tanımlanmaktadır (Tutar, 2016). İnceoğlu (1993)'na göre ise, bireyin olaylar ve durumlara karşı, önceden edindiği bilgiler doğrultusunda verdiği tepkiye tutum denmektedir. Tutum, bir olay karşısında davranış ortaya koymadır ve anlık değişim göstermez. Ayrıca tutumlar, bireyin tepkisini yönlendirerek, davranış biçimini şekillendirmektedir. Sherif'e göre ise tutum, "Psikolojik bir sürecin herhangi bir değer yargısıyla damgalanmış bir nesne veya duruma ilişkin olarak bireyin olumlu mu yoksa olumsuz mu duygusal tepki göstereceğini belirleyen oldukça sürekliliği olan bir hazır olma durumudur (2005, s. 66)." Bunlara ek olarak, tutumlar, doğuştan gelmezler ve bireylerin çevresiyle etkileşiminin bir sonucu olarak karşımıza çıkarlar. Araştırmamızda ise, bireylerin demografik değişkenlerinin bilişim etiği konusundaki tutumları üzerine etkisi incelenecektir.

Ayrıca araştırmalar göstermektedir ki etik kavramı, Antik Yunan filozoflarından beri düşünülen, tanımlar yapılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak etik tanımı üzerinde fikir birliğine varılamadığı görülmektedir. Etik kavramının, insanların birbirleriyle olan etkileşiminin artmasıyla beraber ön plana çıktığı görülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte de insanlar arası iletişim kolaylaşmış ve küresel bir iletişim ağı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, toplumlarda hali hazırda bulunan etik sorunların bilişim teknolojileri ortamlarına taşındığı görülmektedir. Bu açıdan, bireylerin, bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesinin önem kazandığı söylenebilir. Tük'in (2018) "İstatistiklerle Gençlik" adlı haber bültenin yayınladığı bilgiler doğrultusunda Türkiye nüfusunun %16,1'ini 12 milyon 983 bin 97 kişiyle 15-24 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır. Ayrıca Tük'in (2013) yaptığı bir diğer araştırmada ise, bilişim teknolojileri kullanımının en yüksek olduğu yaş aralığı ise 16-24 yaş aralığıdır. Lisans öğrencilerinin içindeki buldukları yaş aralığı itibariyle genç nüfusu temsil ettikleri söylenebilir. Bilişim teknolojileri kullanım oranları ve temsil ettikleri nüfus göz önüne alındığında lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesi, bilişim etiği konusundaki araştırmalara ilişkin önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1 Problem Durumu

Araştırmalar göstermektedir ki bilişim sistemlerinin yaygınlaşmasıyla beraber pek çok birey ve kurum bu sistemleri günlük işlemler için yaygın olarak

kullanmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak da etik sorunlarda artış gözlemlenmektedir. Bilişim sistemlerinde ortaya çıkan etik sorunların incelenmesinde yükseköğretim kurumlarına önemli görev düşmektedir. Bu sebepten lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel problemleri aşağıda olduğu gibi belirlenmiştir:

1. Lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumları nasıldır?
2. Lisans öğrencilerinin demografik bilgilerinin bilişim etiği konusundaki tutumları üzerine etkisi var mıdır?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda aşağıda belirtilen alt amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

1. Lisans öğrencilerinin bilişim etiğine yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre farklı boyutlar (fikri mülkiyet, gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk) açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Lisans öğrencilerinin bilişim etiğine yönelik tutumları devam ettikleri bölümlere göre farklı boyutlar (fikri mülkiyet, gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk) açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Lisans öğrencilerinin bilişim etiğine yönelik tutumları bilişim teknolojilerini kullanım sürelerine göre farklı boyutlar (fikri mülkiyet, gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk) açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Bilişim etiği boyutlarının (fikri mülkiyet, gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk) kendi aralarındaki ilişkileri nasıldır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Bilişim sistemleri ve teknolojisi dünyada ve ülkemizde sürekli olarak gelişim göstermekte, hayatımızın her alanına etki etkisini hissettirmektedir. Bilişim teknolojileri günlük faaliyetlerimiz olan, alışveriş yapma, banka işlemleri, eğitim, diğer insanlarla iletişim kurma vb. pek çok konuda hayatımızın vazgeçilemez bir unsuru haline gelmektedir. Bu bağlamda bilişim sistemleri ve bilişim teknolojileri ile bireyler sürekli olarak iletişim halinde olmak durumundadır. Bilişim sistemleri

ve teknolojilerinin bu denli hayatımıza yerleşmiş olması birtakım etik sorunları da beraberinde getirdiği araştırmalarda görülmektedir. Bu açıdan ortaya bilişim sistemleri ve teknolojilerinde ortaya çıkan etik sorunların incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada ise lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumları fikri mülkiyet, gizlilik, erişim ve doğruluk boyutu açısından incelenecektir. İlgili alanyazında çalışmaların eğitim bilimleri bölümleri öğrencileri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4 Sayıtlar

Araştırmaya katılan katılımcıların, bilişim teknolojileri kullandıkları ve bu durumun evreni homojen bir şekilde yansıtacağı varsayılmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların sorulara, içtenlikle ve dürüst cevaplar verdikleri ise bir diğer sayıltıdır. Ayrıca, katılımcıların bilişim teknolojilerini kullandıkları bir diğer sayıltıdır.

1.5 Tanımlar

Bilişim Sistemleri: “Bilgi yönetiminin ortak amaçlarını gerçekleştirebilmek insanın, verinin, donanım ve yazılımın birlikte ortaya çıkardıkları ve verilerin belirli bir amaç doğrultusunda toplanması, depolanması, işlenmesi ve iletilmesini sağlayanlar sistemler olarak tanımlanmaktadır (Tecim, 1999, s. 1-12).”

Etik: Bireylerin davranışlarının iyi ya da kötü açısından ele alınmasıdır. Etik, bireye iyi ve kötüyü ayırt edebilme özelliği katan ve bunu sistematik olarak ortaya disiplin olarak tanımlanabilir (Bayraktaroğlu, Kutanis, & Özdemir, 2005, s. 378-382).

Bilişim Etiği: Bilişim teknolojileri araçları kullanılırken uyulması gereken kuralları ifade eden norm ve kodlardır (Duymaz, 2013).

Tutum: Türk Dil Kurumu (1974)’na göre tutum, “Belirli birtakım kişi, nesne ve olaylara karşı sürekli olarak aynı biçimde davranmamıza neden olan öğrenilmiş bir eğilim” şeklinde tanımlanmaktadır.

BÖLÜM 2

BİLİŞİM SİSTEMLERİ

2.1 Bilişim Sistemleri Kavramı

Bilişim, kelime kökeni olarak Fransızca “informatique” sözcüğünden gelmektedir ve Türkçeye "enformasyon" şeklinde çevrilmiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda bu yabancı kökenli sözcük yerini Türkçe karşılığı olan “bilişim” sözcüğüne bırakmıştır. Bilişim sözcüğü, bilgi ve bilişim kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir (Dülger, 2004, s. 45). Sistem ise, birbiriyle ilişkili unsurların, bir amaç doğrultusunda bir araya gelmesini ifade eder.

Bilişim sistemleri ise, yönetimin amaçlarını sağlayabilmek için, insanın, verinin, donanımın ve yazılımın birlikte ortaya çıkardıkları bilgiyi, bu amaç doğrultusunda verilerin, toplanması, depolanması, işlenmesi ve iletilmesini sağlayan sistemler olarak tanımlanabilir (Tecim, 1999, s. 1-12). Sankur (2004, s. 401)'a göre bilişim sistemi, bir konuya veya kuruma ait verilerin belirli bir sistemde saklayan, kullanıcıların bilgiye ihtiyaç duymaları haline ise bu veriler üzerinden raporlar üretebilen ve oluşturulan raporları hızlı bir şekilde sunabilen yazılım ve veriler bütünüdür. Bilişim sistemleri, pek çok alanda verilerin saklanması, işlenmesini, düzenlenmesini ve ilgililere aktarılmasını sağlayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Tavukçuoğlu, 2006, s. 55).

Bilişim sistemleri, işletmelerin rutin işlerinin (yazışmalar, özlük işleri vb.) otomasyonu amacıyla ortaya çıkmıştır. İlerleyen zamanlarda işletmeler, bilişim sistemlerini ve teknolojilerini daha fazla verimlilik sağlamak amacıyla etkin olarak kullanmaya başlamışlardır. Zamanla işletmeler, bilişim sistemlerinin kendilerine rekabet avantajı sağlayabileceğini düşünmüşler ve bilişim sistemlerinin amaçlarını gerçekleştirebilecekleri bir araç olarak görmeye başlamışlardır (Demiral & Karakaya, 2006, s. 166-176). Böylece bilişim sistemlerine hâkim olmak, kullanım berecisi gösterebilmek ve bu alandaki gelişmeleri takip etmek zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda bilişim sistemleri hem teknolojinin hem iş dünyasının çehresini değiştirdiği söylenebilir. Ancak bilişim sistemlerinin sadece iş dünyasını ve çehresini değiştirmede de görülmektedir. Bilişim sistemlerinin kapsamı

genişledikçe bireyler, istedikleri bilgiye daha hızlı ve doğru bir şekilde ulaşma imkanına sahip olmuşlardır.

Ayrıca bilişim sistemlerinin, bilişim teknolojilerini de kapsayan geniş bir alan olduğu görülmektedir. Bilişim sistemleri, yazılım ve donanım gibi işletmenin teknolojik alt yapısını sağlayan bütün unsurları kapsamaktadır (Laudon & Laudon, 2014, s. 175-181). Weill ve Ros (2009, s. 76)'a göre bilişim sistemleri, bilişim teknolojisinin ilgili kurumlarda kullanılmasına yönelik strateji ve ilkeleri de içermektedir.

Bu bağlamda bilişim sistemlerini daha doğru tanımlayabilmek için veri, bilgi ve sistem kavramlarının incelenmesi uygun olacaktır.

2.2 Bilişim Sistemleri ile İlgili Kavramlar

Bu bölümde bilişim sistemlerinin doğru açıklanabilmesi için gereken bazı kavramlara yer verilmektedir.

2.2.1 Veri ve Bilgi Kavramı

Aktaş (2009, s. 5)'a göre veri, miktarları, eylemleri ya da olguları ifade eden, tesadüfen bir araya gelmemiş sembollerden oluşmaktadır. Karakaya (1994, s. 14)'ya göre ise veri, bilgi üretiminde kullanılan ve anlam çıkarmaya imkân sağlayan işlenmemiş olgulardır. Ayrıca bu olgular, sayısal, alfabetik, sembol veya grafik şeklinde olabilirler.

Veri, herhangi bir amaç, konu, durum, koşul ve şart gibi kavramları anlaşılır kılmak için matematiksel ifadeleri, harfleri, sembolleri belirlemek üzere kullanılan genel ifadeyi temsil eder. Ağır (2012, s. 5-17)'a göre veriler, kendi halleri ile başka olaylarla bir bağlantı kuramazlar ve verilerin kendi başlarına bir hedefi yoktur. Veriler, analiz edilmemiş, yoruma yer verilmemiş gözlemler, işlem görmemiş doğrulardır ve herhangi bir içerik konusunda sahip değillerdir.

Veri ve bilgi kavramı sıklıkla karıştırılmakta ve bazen birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Bu bağlamda veri ve bilgi kavramlarının ayrımını yapmak doğru olacaktır.

Bilgi, ham verilerin bir dönüşüm işleminden geçirilip anlamlı sonuçlara dönüştürülmüş şekli olarak tanımlanabilir. Kaya (1996, s. 14)'ya göre bilgi; *“verilerin, karar alma sürecine destek olacak şekilde anlamlı bir hale getirilmesi ve analiz edilmesiyle ulaşılan sonuçları temsil eder.”* Yozgat (1998, s. 45) ise bilgi, kesin bir sonuca ulaşmış her türlü veriyi temsil eder.

2.2.2 Sistem

Sistem, ortak hedefler doğrultusunda çalışan ve birbiriyle etkileşim halinde olan unsurların, bir bütünü oluşturmasını ifade eder. O'Brien (1997, s. 18) sistem kavramını, ortak amaçlar doğrultusunda girdileri kabul etmek ve düzenlenmiş işlem süreçleri içerisinde çıktılar üretmek üzere birlikte çalışan ve birbiriyle ilişkili bileşenler grubu olarak açıklar. Şen (2010, s. 2)'e göre ise sistem; *“aralarında bir ilişkiler kümesi sergileyen ve karşılıklı etkileşim içinde belli bir amaca doğru yönetilmiş olan öğeler kümesidir.”* Bir başka tanıma göre ise sistem, ortak belirlenmiş bir amacı gerçekleştirmek için planlı ve genellikle ayrı bölümlerin oluşturduğu karmaşık tarafları ve sorunları olan bir bütündür (Sakarya Üniversitesi, 2015).

Bocij (2003, s. 38)'e göre sistemin beş temel fonksiyonu vardır. Bunlar; girdi, işlem, çıktı, geri besleme ve kontrol mekanizmalarıdır. Girdi işlenmemiş ham materyal ya da veriler olabilir. İşlem sürecinde, girdi farklı işlemlere tabi tutulur ve çıktı elde edilir. Çıktı sistemce oluşturulur. Geri besleme fonksiyonu ise sistemin performansı hakkında bilgi sağlayarak, ayarlamalar yapar. Kontrol ise, geri besleme bilgilerini inceleyerek, değişim ve iyileştirmeler yapar.

2.3 Bilişim Sistemlerinin Gelişimi

20'nci yy.ın başlarında matematik biliminde gelişmeler kaydedilmiş ardından 1'ler ve 0'lar gündeme gelmiş, bilgisayar bilimine de katkı sağlayacak önemli çalışmalar ortaya konmuştur. Bu çalışmaların, günümüz bilgisayar teknolojisinde de kullanılan sayı sistemleri üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, elektronik hesap makinelerin ortaya çıkmasından itibaren, bilgisayarların gelişmesi de ikinci dünya savaşı sonrası yıllara tekabül etmektedir (Turan, 2017, s. 39-41). Elektronik hesap makinelerinden sonra 30 ton ağırlığında olan ve 18000 vakum tüpünden oluşan bugünkü bilgisayarların atası olarak kabul

edilen ENIAC isimli sayısal bilgisayarın II. Dünya Savaşı sırasında Amerikan Birleşik Devletleri ordusu tarafından geliştirilmesiyle birlikte bilişim teknolojilerinin de gelişimi başlamıştır (Aydın E. , 1992, s. 3).

ENIAC'ın en büyük özelliklerin biri bugünkü çiplerin atası sayılabilecek elektron tüpleri ve RAM belleklerin kullanılmasıdır. ENIAC, tasarlanmış programları çalıştırabiliyor ve geniş bir ev kadar yer kaplıyordu. Saatte ise yaklaşık 180 kW elektrik harcıyordu. ENIAC'ın ardından DEVAC adı verilen bilgisayar ve ticari olarak ilk kez satışa sunulan bilgisayar olan UNIVAC yapılmıştır (Arslan, 2016). İlk kez satışa sunulan UNIVAC geliştirilene kadar veriler elle işlenerek bilgiye dönüştürülüyor ve sonrasında kullanıcılar bu bilgiyi kullanıyorlardı. Elle işlenen veriler artış gösterdikçe bilgisayara olan talep de artış göstermekteydi.

1957 yılına gelindiğinde Sovyetler Birliği Sputnik isimli uydusunu uzaya göndermesinden sonra Amerikan Birleşik Devletleri'nde olası bir savaş haline karşılık dünyanın çeşitli noktalarına yerleştiği füzeleri(savaş sistemi) bir bilgisayar ağı ile yönetme kararı almış, 1970'li yıllara gelindiğinde de Amerikan Birleşik Devleti mühendisleri tarafından geliştirilen bu model günümüzde kullanılan bilgisayar ağının temelleri oluşturmuştur. Bu bilgisayar ağı zamanla sadece ordu ve akademik birimlerde kullanılmaktan çıkıp milyonlarca bilgisayar içeren internet ve genel ağ oluşturulmuştur.

1974 yılına gelindiğinde ilk veritabanının oluşturulmasıyla birlikte elde edilen bilgiler ve veriler klasik yöntem olan dosyalanma sistemi yerine veritabanlarında saklanmaya başlandı. Bilginin veri tabanında saklanması sonucunda dosyalama vb. işlemler için harcanan zaman ve emek azaldı. 1990'lı yıllarda İsviçre'de bulunan CERN'de geliştirilen ve "World Wide Web" diye tanımlanan ağlar Ethernet gibi maliyeti düşük donanımlarla yaygınlık kazandı (Altunok & Vural, 2011, s. 74-84). 1991 yılında ise Amerika Birleşik Devletleri'nde internet, herkesin kullanımına açıldı. Ülkemizde ise ilk bilgisayar Karayolları Genel Müdürlüğünde hizmete girmiş ve ilerleyen süreçte, bilgisayarlar kamu kurum ve kuruluşlarında, banka ve çeşitli farklı kurumlarda kullanılmaya başlanmıştır (Türksat Bilişim, 2016, s. 7).

2.4 Bilişim Sistemlerinin Kaynakları

Bilişim sistemlerinin kaynağı sadece bilgisayar ve teknolojileri olmayıp, bu sistemleri besleyen önemli kaynaklar ve faaliyetler vardır. Bu başlıkları beş başlık altında toparlayabiliriz.

2.4.1 İnsan Kaynağı

Bilişim sistemlerini kendi başına düşünemeyiz, hiç kuşkusuz bilişim sistemlerinin en önemli kaynaklarından biri de insandır. İnsan faktörü, bilgisayar sistemleri tasarlanırken ve sistemler geliştirilirken gözetilmesi gereken fizik ve ruhsal faktörlerdir (Sankur, 2004, s. 380).

Bilişim sistemlerinde insan faktörünü iki temel başlık altında toparlayabiliriz. İlki bilişim sistemlerini geliştiren, yöneten ve aynı zamanda bu sistemleri yöneten bilişim uzmanlarıdır. Farklı farklı görevleri olmakla birlikte, son kullanıcıların ihtiyaçlarına göre sistemleri tasarlarlar, belirli özellikte program yaratırlar ve sistemlerin kurulması ve faaliyete geçmesi gibi konularda rol oynarlar. Bir diğeri ise bilişim sistemlerinin ürettiği bilgileri kullanan son kullanıcılarıdır. Son kullanıcıların, bilgiyi kullanmak dışında, bilgiyi yaratma ve dağıtma gibi rolleri de bulunur.

2.4.2 Donanım Kaynağı

Donanım, verilerin girilmesi, saklanması, işlenmesi ve sonuç çıktılarının ilgili birimlere aktarılmasını sağlayan fiziksel tüm ekipmanlara denir. Donanımlar, verilerin işlenmesinde, bu verilerin bilgiye dönüşümünde, depolanmasında, analizinde ve raporlanmasının yapılması için lazım olan yazılımların çalışması için gerekli olan fiziksel birimlerdir.

Yılmaz (2013, s. 48)'a göre donanım; *“genel olarak, bilgisayar veya ağ yapısını oluşturan bütün fiziksel öğeleri ve araçları ifade eder.”* Sankur (2004, s. 364)'a göre ise donanım, bilgisayar programları, yordamlar, kurallar ve bunlara ait verilerin dışında kalan ve verileri işleme kullanılan elle tutulabilir öğelerdir. ,

2.4.3 Yazılım Kaynağı

Laudon&Laudon (2014, s. 9)'a göre yazılım kavramı, bir sisteme ait bilgisayarların donanımlarını kontrol edip yönlendirebilen komutları ifade etmektedir. Bilişim sistemlerinin en önemli bileşenlerinden birisi yazılımdır.

Acar (2006, s. 49-76)'a göre, bilgisayarların donanımları, yazılımlar olmadan hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu bağlamda yazılım, bilgisayar donanımının belirli bir işlemi yapıp, sonuçlarını dış ortama aktarabilmesi için yazılmış komut ve fonksiyonlardır.

Yazılımlar, son kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda dizayn edilmiş, bilgisayarların işlemleri kontrol eden, destekleyen ve donanım arasında bağ kuran sistemleri temsil ederler.

Yazılımları sistem yazılımları ve uygulama yazılımları olarak iki temel başlık altında toparlayabiliriz. Sistem yazılımları, uygulama yazılımları ve donanımların yürütülmesini sağlar. Uygulama yazılımları ise belirli bir amaç doğrultusunda geliştirirler.

2.4.3.1 Sistem Yazılımları

Sistem yazılımı, uygulama ile donanım arasındaki bağlantıyı kuran yazılımlara verilen addır. Sistem yazılımları, kullanıcı ile uygulama arasındaki etkileşime olanak sağlar.

Ersöz ve Aktepe (2018, s. 332)'ye göre işletim sistemi, işleri ardı ardına yapan, zamanlama, akış denetimi, girdi çıktı hizmetleri, çekirdek belleği, aritmetik-lojik birimi ve dış belleği yönetme, bilgi yönetim ve denetimini sağlayan programlara denir. Yazılımın ana bileşeni olan OS, hafıza kontrolü ve düzenlenmesi, giriş ve çıkış aygıtlarının kontrolü, ağ sistemlerinin yapılması ve dosya yönetimi gibi faaliyetleri üstlenir. İşletim sistemi makine ile kullanıcı arasında en temel görevi yerine getirdiğinden işletim sistemi olmayan bir bilgisayar düşünülemez. Laudon&Laudon (1997, s. 176)'a göre sistem yazılımı, uygulama programı ve kullanıcılar arasındaki ilişki iç içe geçmiş kutular şeklinde bir gösterimle açıklanabilir. Sistem yazılımı ve işletim sistem, programlama dili

çeviricileri programlarını içerir ve donanıma ulaşımı kontrol eder. Uygulama yazılım ile sistem yazılımı ilişki içindedir.

2.4.3.2 Uygulama Yazılımları

Uygulama yazılımları, kullanıcıların istedikleri işlemleri yerine getiren yazılımlardır. Uygulama yazılımlarının geliştirilmesi için bazı uygulama araçları ve programlama dilleri gerekmektedir. Uygulama yazılımlarına örnek olarak, web tarayıcı, e-posta, oyunlar, ofis uygulamaları vb. uygulamalar örnek gösterilebilir (Babagil, 2006).

2.4.4 Ağ

Sankur (2004, s. 534)'a göre ağ, birçok noktayı ve bu noktalar arasındaki ilişkiyi bağlantılarla gösterebilen sistemdir. Gökçen (2002, s. 30)'e göre bilgisayar ağları, bilgisayarların birbirlerine bağlanması sonucunda oluşmaktadır. Bu ağlar, aynı veya farklı konumlardaki bilgisayarların birbirine bağlanmasıyla oluşurlar. Ağ içinde bulunan bilgisayar, yazıcı vb. birimleri birbirine bağlayan aygıt ağ donanımı olarak tanımlanmaktadır. İnternet ağının amacı ise, bilgi paylaşımı ve ortak kullanıma imkan sağlamaktadır. Bu sayede de, maliyetler düşerken, verimlilik ve etkinlik artacaktır (Tekedere, 2014, s. 60).

Bu çerçevede birden çok ağ sistemi mevcuttur fakat yerel ağ, Intranet, Extranet temel konuları ele alınacaktır.

2.4.4.1 Yerel Ağ

TSE (2006, s. 123)'ye göre yerel ağ, sınırlı bir lokasyon içerisinde, bir kullanıcıya ait ortamda kurulan bilgisayar ağıdır. Yerel ağlar içindeki iletişim dış düzenlenmelere bağlı değildir. Bununla birlikte başka bir yerel ağla iletişim kurmaları için bazı işlemler yapılması gerekebilir. Lokasyonlar arasındaki mesafenin dar olmasından dolayı yerel alan ağı adı verilmiştir. Bu sistemin amacı, elektronik haberleşme ve donanım ve yazılımların paylaşılmasıdır. (Tekedere, 2014, s. 60-61)

2.4.4.2 Intranet

Nizam ve Cabiroğlu (2014, s. 71)'na g6re intranet, Şirket içi ağları temsil eder ve kurum içi uygulamalara bu ağlar üzerinden erişim sağlanır. Kurum içerisinde internet benzeri portallara ve kurum içi web uygulamalarına bu ağlar üzerinden erişim sağlanır. Intranetin kurum içinde kullanım sebeplerinin baŐında, dış ağdan soyutlanarak güvenliği arttırmak gelir.

Sankur (2004, s. 424)'a g6re intranet, bir kurulaŐa 6zel olarak geliştirilen ve güvenlik duvarının arkasında çalışan, internet ağının, protokollerini ve teknolojilerini kullanan ağa erilen addır.

2.4.4.3 Extranet

Extranet, ilgili kurumun sahip olduğu dış ağlardır. Extranet, farklı lokasyonlarda Őubeleri olan kurumlar tarafından uzak mesafeli bir i ağ oluşturmak amacıyla kullanılır. MüŐteriler, ortaklar veya sağlayıcılar da bu ağa erişim sağlayabilir. Bu ağı oluşturmak için sanal 6zel ağ olan, virtual private network teknolojisi kullanılır. AŞağıda Őekil 5'te g6sterilen VPN'lerde veri 6nce Őifrelenir ardından g6nderilir ve alıcıda bu Őifrelenen veri z6l6r. Bu sayede genel ağ üzerinde bir t6nel oluşturulur.

2.4.5 Veri Kaynağı

Bilişim sistemleri, girdi, işlem ve çıktı fonksiyonları ile çalışır. Verilerin işlenmesi için 6ncelikle sisteme veri giriŐi yapılması gerekir. Ardından sisteme girilen veriler iŐlenir ve çıktılar oluŐur. Bu sayede kullanıcılar istedikleri bilgiye, doğru, hızlı ve anlaşılabilir bir Şekilde ulaŐabilmektedir. Kullanıcıların bilgi taleplerinin yerine getirebilmesi için veriler 6nem arz etmektedir.

Veriler, veri tabanlarında saklanırlar. Kullanıcılar, güncel, hazır ve güvenilir bilgiye s6rekli olarak ihtiyaç duyarlar. Bu noktada sistem y6neticileri, bu bilgilere, istedikleri an ulaşabilmek için veri y6netiminde birtakım prosed6rler ve politikalara ihtiyaç duyarlar. Bu prosed6r ve 6zel politikalar; kimin hangi veriye ulaŐabileceđinin, kimin hangi veriyi d6zenleyebileceğinin bilgisini içerir (Laudon & Laudon, 2014, s. 129-131).

Bilişim sistemlerini bölümünü tamamlarken son olarak bilişim sistemleri ve bilişim etiği arasındaki bağıntıyı açıklamak doğru olacaktır. Laudon (2007, s. 63-64) Yönetim Bilgi Sistemleri isimli kitabında, yönetim kademesinde çeşitli iş alanlarında etik ve iş ahlakı sorunlarından bahsetmektedir. Örneğin; *"Enron skandalında üç üst düzey yönetici yanlış beyanda bulunmakla suçlanmış ve yasal olmayan hesap hareketleri ile kazanç sağlamaktan dolayı hissedarlarını zarara uğratarak işletmenin iflasına neden olmuşlardır. ABD'nin ikinci büyük Telekom şirketi WorldCom'un yönetim kurulu başkanı, yasal olmayan hesap metotları kullanarak şirket gelirlerini yüksek göstermekle suçlanmış ve bu yanlış beyandan dolayı şirket 2002 yılında 41 milyar dolar borç ile iflas etmiştir. Bristol-Myers Squibb eczacılık şirketi, borsa değerini ve gelirlerini yanlış beyandan dolayı 150 milyon dolar ile cezalandırılmıştır."* Bu örneklerde belirtilen ihlallere bilişim sistemlerinin yanlış yönetiminin sebep olduğu söylenebilir. Sistem yöneticileri, çalışanlarının veya müşterilerinin bilgilerini korumalı, şirketin fikri mülklerinin güvenliğini sağlamalı, sistemlere erişim izinlerini gözden geçirmeli ve sistemin sorumlularını belirlemelidir. Yaşanan etik ihlaller göstermektedir ki, bilişim etiği kavramı yönetim bilişim sistemlerinin bir parçası olmak durumundadır. Bu bağlamda sonraki bölümlerde etik ve bilişim etiği kavramları detaylı olarak incelenecektir.

BÖLÜM 3

ETİK

3.1 Etik Tanımı

Bilişim etiği kavramını incelemeyden önce, etik ve etik kavramların değerlendirilmesi gerekmektedir. Etik kavramı özellikle son yıllarda gerek akademik kesimin gerekse iş dünyası ve toplum örgütlerinin yakından ilgilendiği bir alan olmuştur. Ancak etik tanımı üzerinde anlaşma sağlanamamıştır. Bu çerçevede alanyazında öne çıkan etik tanımlarını farklı boyutlarda ele almak doğru olacaktır.

Etik, bireylerin davranışlarının iyi ya da kötü açısını ele alınmasıdır. Etik, bireye iyi ve kötüyü ayırt edebilme özelliği katan ve bunu sistematik olarak ortaya koyan bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Bayraktaroğlu, Kutanis, & Özdemir, 2005, s. 378-382). Bülbül (2001, s. 40)'e göre ise etik, bireylerin kendine ve etkileşimde olduğu kimselere karşı iyi davranmasını ve iyiliğe ulaşmak amacıyla uymak durumunda hissettiği normlar olarak tanımlanabilir.

Cevizci (2002, s. 3)'ye göre etik; *“Belli bir yaşama idealini hayata geçirebilmek için mücadele eden, çağı ve üyesi olduğu toplumun yaşayışını eleştiren, hatta mahkum eden, mevcut değerler silsilesi yerine alternatif değerleri koyan, yaşama kurallarını açık seçik tanımlayan, kısaca hayata anlam katan ahlaki ilkeler teorisi, felsefe disiplini.”*

Pieper (2012, s. 17-19)'a göre, etiğin amacının temellendirilmiş sonuçlara ulaşmaktır. Etiğin konusu ne ahlaklaştırma ne ideolojiye dönüştürme ne de dünya görüşü ortaya koymadır. Konusuna, yani ahlaki değerlere belirli bir yöntem kullanarak yaklaşmaktır. Pieper etiğin amaçları aşağıdaki gibi sıralar:

- *“İnsan pratiğini ahlaki niteliği bakımından aydınlatma,*
- *Ahlaki eylemin, insanın isterse yapacağı ve istemezse vazgeçebileceği keyfi bir eylem olmadığını, aksine insan olarak varlığına ilişkin vazgeçilmez bir niteliğin ifadesi olduğunu gösterebilmeyi amaçlar.”*

Etik ile ilgili olarak alanyazında pek çok farklı tanım ve yaklaşım görülmektedir. Bu tanımlardan hareketle etik, herhangi bir konuda bireyin iyi ve kötüyü ayırt edebilme becerisidir. Etik; örf, adet ve töreden soyutlanmış, kural içermeyen evrensel bir kavramdır.

Günümüzde “etik” ve “ahlak” kavramı sıklıkla birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Fakat etik ve ahlak kavramı birbirinden farklı kavramlardır. Etik, doğru ve yanlış davranışın teorisi olarak tanımlanırken, ahlak bu oluşturulan teorinin uygulanmasıdır. Bu bağlamda, etik, bireylerin belirli bir durum karşısında ifade etmek istediği değerlerle ilgilenirken, ahlak bunların uygulanmasıyla ilgilenmektedir (Aktaş K. , 2014, s. 22-32).

3.2 Etik ve Ahlak İlişkisi

Etik ile ilgili yazılan pek çok kaynakta etik ve ahlak kavramının aynı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Fakat etik ve ahlak kavramının birbirinden ayrı olduğunu öne süren görüşler de mevcuttur. Bu çerçevede öncelikle ahlak kavramının tanımlarını inceleyip sonrasında ise etik ve ahlak arasındaki ilişkiyi ve farklılıkları ortaya koymak doğru olacaktır.

Türkçede ahlak kavramı, Latince “moral” kelimesinden gelmektedir. Ahlak, insanın eyleminin amacı olması gerektiğini ve iyiyi gerçekleştirme gerektiğini belirten bir alan olarak karşımıza çıkar. Çalışlar (1983, s. 10)’a göre ahlak; *“bir toplumsal bilinç, davranış ve ideolojik ilişki biçimi, bir toplumsal oluşuma, sınıfa, kesime özgü, tarihsel ve somut olarak belirlenmiş, bunların belli bir topluluğa, sınıfa, devlete ya da tümüyle topluma olan tutumunu kurallandıran törel görüşler, değerleri normlar, ilkeler, ilişki ve davranış biçimlerinin bütünü ifade eder.”*

Aydın (2016, s. 6-8)’a göre ahlak, etiğin yaşam pratiğine aktarılan kuralları olarak tanımlanabilir. Ahlak, yaşam içerisinde bireylerin nasıl davranmalarını gerektiğini ele alırken, etik ise soyut ve kavramsal bir bakıma açığı ile yaklaşmaktadır. Nutall (1997, s. 15) ise ahlak, bireylerin doğru ve yanlışlarını ve bu eylemin doğurduğu sonuçları değerlendirmeye ilgilendirir. Bu açıdan etik, bu eylemin arkasında yatan sebepleri irdeler.

Pieper (1999, s. 47)'a göre ahlak, bireylerin, davranışlarını ve bireylerin birbiri ile olan ilişkilerini düzenlemek için oluşturulan norm, kural ve değer sistemini ifade eder. Bu bağlamda ahlak, belirli kurallar kümesini ifade ederken, etik ise ahlak olgusuyla, ahlaki kavramların çözümlenmesinde mantıksal ve kavramsal temelde ilgilenir. (Yazıcı, 2011, s. 106-107)

Alanyazında yapılan bu araştırmalar ve ortaya konan görüşler doğrultusunda etik, ahlak felsefesinin bir dalıdır ancak ahlak etiğin hem araştırma konusu hem de pratiğidir.

3.3 Etik ile İlgili Önemli Kavramlar

3.3.1 İyi ve Kötü Kavramı

İyi kavramı, ahlaki eylemin ulaşmak istediği nihai hedef olarak tanımlanabilir ve ahlaki olarak değerli olandır. Cevizci (2014, s. 241) iyi kavramını, olumlu değerlemenin konusu, insan davranışlarının yöneldiği hedef olan değer şeklinde tanımlar. Bir diğer tanıma göre ise iyi, insan iradesinin akla dayalı bir seçim sonucunda değer verdiği, ihtiyaçlarımızı karşılayan, gözlemlerimize uygun düşen şey olarak tanımlanır.

Cevizci (1999, s. 524) kötü kavramını: “*amaca uygun olmayan, kusurlu ve yetersiz olan, korku ve endişe verici, zarar, acı ve rahatsızlık veren şey*” olarak tanımlar. Kötü, ahlaki açıdan iyinin zıttıdır ve yanlış ve kabul edilemez olarak tanımlanır. Ayrıca kötü, mutluluğun, ideallerin, amaçların önünde bir engeldir.

İyi ve kötü kavramları bu çerçevede birbirlerinin karşısında olan kavramlar olarak tanımlamak mümkündür. İyi, ulaşmak istemediğimiz eylemin değerli tarafını ifade ederken, kötü, ulaşmak istediğimiz eylemin uygun olmayan tarafını ifade eder.

3.3.2 Değer Kavramı

Cevizci (2014, s. 212-213) değer kavramını, bir şeyin önemini gösteren, o şeyi istenir kılan, fayda ve ilgi duyulmasını sağlayan bir nitelik şeklinde tanımlamaktadır. Değer, insanın ilgisinin odağında bulunan ve onun peşinden koştuğu temel şeydir.

Etik "iyi"yi somutlaştıran ve ahlaki değerlerimizi etkileyen bir olgu olması bakımından pek çok insana göre en temel özelliği, değerlerle ilişkili olması, değer yaratması, değer taşıyıcı ve somutlaştırıcısı olmasıdır. (Cevizci, 2013, s. 218) Değer, herhangi bir olgunun arzu edilip edilemeyeceği hakkında genel bir tanıyı ifade eder. Değer kavramı, bireylerin neyin iyi olduğu hakkındaki düşüncelerini içerdiğinden dolayı, etik ve değer kavramı birbirleriyle ilişkilendirilmiştir (Kuçuradi, 1996, s. 181).

Bu bağlamda değer ve etik kavramı bütünleşebilen kavramlar olarak karşımıza çıkar. Bunun nedeni de etiğin tanımında yer alan, iyi kötü ayrımı veya doğru ve yanlış ayrımını yaparken ulaştığımız yargıların ve değerlerin bir göstergesi olmasındandır.

3.3.3 Erdem Kavramı

Erdem kavramı, eski Grekçe "arete" sözcüğünden gelmektedir. Arete sözcüğünün anlamı, amacın ve fonksiyonun tamamlanması, kişinin potansiyellerini tam olarak gerçekleştirilmesi ve ya kişinin doğasını açığa çıkarması olarak tanımlanmaktadır (Küçükalp, 2008). Cevizci (2014, s. 159-160) erdem kavramını, etik çerçevesinde ahlaki yetkinlik veya mükemmeliyetin ölçüsü olan kişisel özellik ve ya nitelik olarak tanımlar.

3.3.4 Vicdan

Vicdan, bireylerin kendi iç muhakemelerinin sonucunu ve gerçekleştirdiği eylemlerin bilincine varmasını sağlayan ahlaki yeterlilik olarak tanımlanabilir. Vicdan, bireylerin duygusal ve düşünsel faaliyetleri arasında bir çeşit yargısal denge sağlayan manevi bir öge olarak karşımıza çıkar. Vicdanın gelişimi, insanın kişiliğinin gelişmesine bağlıdır (Köprü, 2007, s. 10).

3.4 Etik Türleri

3.4.1 Betimleyici Etik

Betimleyici etik, insanın eyleminin deneysel, tarihsel bir olay olarak, ahlaki eylemlerinin anlamını eylem çerçevesinde aydınlatarak nasıl betimleneceği, çözümleneceği ve yorumlanacağı sorularını inceleyen kuramsal yaklaşımlardır. Betimleyici etik, ahlak alanına bilimsel yaklaşımın uygulanması şeklinde

tanımlanabilir. Yaklaşım, bir norm bildirmekten ziyade insanın davranışlarını gözlemler ve bu davranışların sonucunu ortaya koyar.

Bu yaklaşımda, etik gözlemci konumda yer alır, olaylara dışardan bir göz olarak katılır ve bilimsel olarak gözlemlerini açıklar. (Cevizci, 2013, s. 6).

Sonuç olarak betimleyici etik, var olan olguları ele alır ve olması gereken hakkında açıklamalarda bulunur. Bunu yaparken, seyirci veya gözleyici konumunda yer alır, bilimsel yaklaşımla olguları gözlemleyip, açıklamaya çalışır.

3.4.2 Normatif Etik

Normatif etik, bireylerin ahlaki eylemlerinin içeriğine karar vermesiyle ilgilidir. Normatif etik, bireylerin eylemlerine yol göstermeyi amaçlarken, bireylerin ne yapmalıyım sorusuna verilecek yanıtları tanımlamaya çalışır (Aydın İ. , 2016, s. 216).

Kılavuz (2002, s. 252-266)'a göre ise normatif etik, "nasıl eylemde bulunulmalı, nasıl yaşamalı ve nasıl bir insan olmalı" gibi sorulara yanıt ararken, ahlaki talep ve normların betimlenmesinden çok, gerekçelendirerek temellendirilmesini amaçlamaktadır. Normatif etik, bu sorulara yanıt ararken, gerçekleştirilmesi herkesi bağlayan "en üst iyi"ye göndermede bulunur. Mevcut durumu analiz edip eleştirir ve oluşturduğu eleştiriden "ahlaki" olarak nitelendirdiği eylem ve davranışlara çağrı yaparak, buradan hareketle eylemlerin kayıtsız şartsız gerekliliğini meşrulaştırıp, haklı kılmak için ahlak ilkeleri ve nedenlerini ortaya koymaya çalışır.

Bu bağlamda normatif etik, daha iyi bir yaşamı mümkün kılan ve doğru eylemin ne olduğunu, aynı zamanda bireylerin birbirlerine karşı ne ödevlerinin olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır.

3.4.3 Meta Etik

Meta etik veya analitik etik olarak adlandırılan bu kavram, ahlaki söylemin, kavramların ve savunmanın, mantığını çözümlenmeye çalışırken etik ifadelerin doğasını araştırmayı amaçlar. Meta etik, normatif etikte ortaya konulan ahlaki yargıların içerisinde geçen kavramların anlamlarını, işlevlerini ve birbiriyle olan ilişkilerini inceler. (Fry, 2000, s. 13).

İnayet (2016, s. 18)'e göre meta etik, meta etik, etiğin doğasına ve ahlaki nedenlerine ilişkin yorum yapar. Meta etik kapsam bakımından, etiğin göreceli olup olmadığını ya da insanın sadece bireysel çıkarları için davranışta bulunup bulunmadığını gibi konuları inceler.

3.4.4 Uygulamalı Etik

Aydın (2003, s. 18)'a göre uygulamalı etik kavramı, diğer etik türlerinden farklı olarak, belirli özel alanlarda ortaya çıkan sorunların tartışılması amacıyla, bir ölçüt oluşturulması ve bu ölçütün insan davranışlarına uygulanması amacıyla geliştirilmiştir.

Pieper (2012, s. 85-94) göre, uygulamalı etiğin incelenme alanlarını şöyle sıralamıştır, tıbbi etik, biyoetik, barış etiği, ekoloji etiği ve bilim etiği vb. Ayrıca, 1980'li yıllarda ortaya konan araştırmalarda bilişim etiği, uygulamalı etiğin sahası olarak görülmektedir (Bynum, 2000, s. 6-13).

BÖLÜM 4

BİLİŞİM ETİĞİ

4.1 Bilişim Etiği Kavramı

Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte toplumların, küresel bir bilgi topluma haline dönüşümü de buna paralel olarak hız kazanmıştır. İnsanlar günlük hayatta el yordamıyla yaptıkları pek çok işi, elektronik ortamlarda yapmaya başladıkları görülmektedir. E-posta, e-devlet gibi ortamlar bunlara örnek verilebilir. Bireylerin kişisel alışkanlıkları, düşünce kalıplarının da buna bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Zaten toplumda var olan etik problemlerin bu sayede bilişim sistemleri alanına da taşındığı da söylenebilir. Bu bağlamda etik kavramını, bilişim sistemleri ve teknolojileri temelinde incelemek doğru olacaktır.

Kitap, film, müzik, dizi vb. eserler multimedya ortamlarına aktarılmasıyla birlikte, bu ürünler daha fazla kişiye ulaşmaya başlamıştır. Bu durum insanoğluna önemli katkı ve kolaylıklar sağlamıştır. Ancak oluşan bu sistem, bilginin doğruluğu ve güvenliği, birey veya kurumların izinsiz olarak belgeye erişimi, fikir sanat eserlerinin izinsiz olarak temini gibi başlıklarda sorunlar göstermeye başlamıştır. Bununla beraber de “bilişim etiği” kavramı ortaya çıkmıştır (Gündüz, 2013, s. 345).

Sevindik (2018, s. 4)’e göre bilişim etiği, bilişim teknolojileri kullanılırken uyulması gereken kuralları tanımlayan norm ve kodlardır. Bu norm ve kodların genel amacı, bilişim teknolojilerini kullanan kullanıcının maksimum fayda ve minimum zarar ile kullandığı ortamlarda güvence altında olmasıdır. Bu norm ve kodlar aynı zamanda kullanıcıların bilişim teknolojileri kullanırken uyması gereken kuralları da ortaya koyar.

Wiener’in 1950 yılında yazdığı *The Human Use of Human Begins* kitabı ve bilişim etiği ile ilgili ortaya attığı sorular, bilişim etiği kavramının ortaya çıkmasını sağlayan ilk neden olarak kabul edilir ve bu sebepten de bilişim etiğinin kurucusu olarak kabul edilir (Bynum, 2000, s. 6-13).

Bynum (2000, s. 6-13)’un aktardığı bilgilere göre, Maner 1980 yılına gelindiğinde "Starter Kit in Computer Ethics" isimli bir başlangıç seti yayınladı. Yayınladığı setin içeriğini bilgi teknolojisi etiği, eğitim materyali ve pedagojik

tavsiyeler oluştuyordu. Maner bu sette bilgi teknolojisinden kaynaklanan, değiştirilen ve kötüleşen etik sorunları inceledi. Maner'e göre bilgisayar etiği, bilgi teknolojisinden kaynaklanan etik sorunları çözmeye yönelik uygulamalı bir etik dalıydı. Ayrıca bu set daha sonradan yapılacak olan araştırmalara da yol gösterici olduğu görölmektedir.

1986 yılına gelindiğinde ise Mason (1986) bilişim etiği sorunlarını incelemeye başladı ve bu sorunları dört boyut altında topladı. Bunları; fikri mülkiyet (Property), doğruluk (Accuracy), gizlilik (Privacy) ve erişilebilirlik (Accessbility) olarak belirledi. Bu boyutları, İngilizce karşılıklarının baş harfleriyle oluşturulan "PAPA" kısaltmasıyla kullandı.

Mason (1986, s. 50) çalışmasında bilişim etiği boyutlarında açıklanması gereken şu soruları sormuştur;

"Fikri Mülkiyet: Bilginin sahibi kimdir? Bu bilgi için adil olan ücret nedir? Bilgi iletişiminin sağlandığı kanallar kime aittir?"

Gizlilik: Kişinin kendisi veya grubuna ait bilgiler, hangi şartlar altında hangi önlemlerle hangi düzeyde ortaya çıkarılmalıdır?"

Erişilebilirlik: Bir kişi veya kuruluş hangi bilgileri, hangi koşullar altında ve hangi önlemlerle erişme hakkına sahiptir?"

Doğruluk: Bilginin doğruluğu, aslına uygunluğu ve bu doğruluktan kim sorumlu olacaktır? Bilgilerden kim sorumlu olmalı?"

Leymun (2018, s. 6)'un aktardığı bilgilere göre, Peslak (2006, s. 118) çalışmasında PAPA, çerçevesinin aradan geçen 20 yıldan sonra toplum tarafından kabul görülüp görülmediğini incelemeyi amaçlamış ve bu dört boyutunda hala önemli görüldüğü sonucuna ulaşmıştır.

Bu bağlamda Mason (1986)'un ortaya attığı bilişim etiği boyutları halen geçerli görüldüğü için bu boyutlar üzerinden araştırma yürütülecektir.

4.2 Bilişim Etiği Boyutları

4.2.1 Fikri Mülkiyet

Fikri mülkiyet kavramı, insanın zekâsı ve düşüncesiyle ortaya çıkardığı sanat eserleri, bilgisayar programları, bilimsel yayınlar vb. eserlerin kullanılması, yayımlanması, gelir elde edilmesi vb. hakların yasalarla sahiplerine verilmesini ifade etmektedir.

Teknolojinin bu denli gelişmesinin, üretilen eserlere daha hızlı erişim sağlandığı gibi kopyalama, çözümlenme, taklit etme gibi fikri mülkiyet ihlallerine de kapı araladığı görülmektedir. Mason (1986) bunun toplumların karşı karşıya kaldığı en büyük sorun olduğunu söylemektedir. Fikri mülkiyet hakları ile ilgili alınan önlemlerin yeterli olmadığı görülmektedir. Ancak üreticinin, üretimine devam edebilmesi için maddi varlığını sürdürebilmesi gerekmektedir.

Dedeoğlu (2016, s. 93-94)'na göre ise, bir sanat eserinin veya yazılım ürününün üretim sürecinin ilk aşamasından son aşamasına kadar zekâ, bilgi, araştırma ve emek gerektiren süreçlerin yanı sıra finansal olarak da harcama yapılan bir süreç yaşanmaktadır. Ürünleri ortaya çıkaran kişiler ise, işlerine devam edebilmeleri için kaynağa ihtiyaç duymaktadırlar. Ürünlerin izinsiz olarak paylaşılması, satılması, kopyalanması gibi etik ihlaller üreticilere zarar vermektedir. Ayrıca Mason (1986)'a göre fiziksel bir ürün kolaylıkla kopyalanıp, çoğaltılamazken, bir fikri ürün, maliyetli bir üretim süreci geçirdikten sonra kolaylıkla kopyalanıp, dağıtılabılır. Torun (2007) fikri mülkiyet sorunlarını incelerken; telif hakkı ihlalleri, yazılım, müzik, belge vb. dijital ürünlerin, fiziki ürünlerden farklı görüldüğünü tespit etmiştir. Bunun da sebebini, ürünü ortaya koyan üretici ile tüketici arasında yüz yüze bir iletişimi olmamasından kaynaklanabileceğini aktarmıştır.

Dedeoğlu (2006, s. 76)'na göre fikri mülkiyete ilişkin yaşanan sorunun bir başka boyutu ise, bazı üreticilerin adil olmayan tutarlarda bedeller talep ederek, ürüne ihtiyaç duyan kitlelerin kullanımını olanaksız hale getirmesidir.

Fikri mülkiyet hakları, pek çok ülkede ilgili yasalarla korunmaktadır. OECD (1997, s. 5)'nin aktardığı bilgiler şöyledir; "Fikri mülkiyet hakları, devlet otoritesi tarafından belirli birtakım çabalara ve ürünlere verilen haklardır. Bu haklar, parlamentolar veya diğer devlet otoriteleri tarafından kabul edilen belirli

yasalara tabidir. Fikri mülkiyet politikası iki amaç arasında bir denge oluşturulması olarak tanımlanabilir, ilki yaratıcı ve mucitleri ödüllendirmek veya bunlara karşılığını vermek, ikincisi ise, teknolojiye, bilgiye, kültüre katılım sağlanırken kamu ve özel aktörlerin ilgisini çekebilmek.”

Paksoy (2015, s. 12)‘un aktardığı bilgilere göre: *“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 27. Maddesinde “Herkesin, yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunması hakkına sahiptir.” denilerek fikri mülkiyet hakları temel insan haklarından biri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca fikir ve sanat eserlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “Düşünce ve Kanaat Hürriyeti” (m.25), “Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” (m.26), “Bilim ve Sanat Hürriyeti” (m.27), “Sanat ve Sanatçının Korunması” (m.64) başlıklı hükümleri ile koruma altına alındığı görülmektedir.”*

Bu bağlamda fikri mülkiyet kavramının, bilişim sistemlerinin gelişimini sürdürebilmesi için önem arz ettiği görülmektedir. Gerek üreticiler için gerekse kullanıcıların güvenliği için fikri hakların korunması, geliştirilmesi gerekmektedir. Fikri mülkiyet boyutu bu bağlamda bilişim etiğinin önemli bir başlığı olmak durumundadır.

4.2.2 Gizlilik

Woodbury (2003, s. 163) gizliliği, duygu, düşünce, inanç vb. kişisel bilgilerin diğer insanlardan saklama yeteneği olarak tanımlar. Ayrıca gizlilik kavramı, bu bilgilerin, diğer kişilerle ne zaman ve nasıl paylaşılacağını da içermektedir.

Dedeoğluna (2006, s. 63)’na göre bilişim teknolojilerin yaygınlaşmasına bağlı olarak günlük hayatta yapmakta olduğumuz pek çok işlemi bu ortamlara yaptırıyoruz. Bu işlemlerin elektronik ortamlarda yapılıyor olması, bilgiye erişimi ve izlenebilirliği kolaylaştırdığı gözlemlenmektedir. Bu noktada kişi veya kurumların, edindikleri bilgileri geçerli bir açıklamayla karşı taraftan alması ve saklaması gerekmektedir. Ayrıca bilgilerin, bozulmadan saklanmasını ve yetkisiz erişimlere karşı korunması gerekmektedir. Öte yandan bilgileri veren kişi veya kurumun, bunun hangi şartlar altında saklanacağını, güncelleneceğini ve nerede kullanılacağını bilmelidir.

Gündüz (2013, s. 347-348)'e göre, gizliliğin korunması için teknolojik birtakım önlemler alınmaktadır. Ancak bu önlemler bilgisayar kullanıcıları tarafından yasal olmayan biçimlerde kaldırabildiği görülmektedir. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak önlemlerin etkinliğinin artmasına karşın, şifreleri çözümlene gibi ihlaller de artış göstermektedir. Kişilerin bu zararlardan korunması adına kanun koyucular, yasalar geliştirerek bunun önüne geçmeye çalışmaktadır. Ülkemizde de kişisel verilerin korunması adına “Kişisel Verileri Koruma Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Kişisel verilerin korunmasına kanununda kişisel veriler işlenirken uyulması gereken zorunlu ilkeler belirtilmiştir. Bu zorunlu ilkeler aşağıdaki belirtilen şekildedir:

“a) Hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olması.

b) Doğru ve gerektiğinde güncel olması.

c) Belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenmesi.

ç) İşlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olması.

d) İlgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilmesi (KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI KANUNU, 2016).”

1990 yılında, Birleşmiş Milletler tarafından "Bilgisayara Geçştirilmiş Kişisel Veri Dosyalarına İlişkin Rehber İlkeler" isminde gizliliğe ilişkin ilkeler oluşturulmuştur. Bu ilkeler aşağıda belirtilen şekildedir:

- Bilgiler yasal ve dürüst yollarla toplanmalıdır.
- Bilgiler doğru olmalıdır.
- Bilgilerin toplanma amacı belli olmalıdır.
- Bilgilere, ilgili kişi erişebilmelidir.
- Bilgi toplama sırasında ayırimcılık yapılmamalıdır.
- Bilgilerin güvenliği sağlanmalıdır.

- Verileri saklayan kuruluş denetlenebilir ve yaptırım uygulanabilir olmalıdır.

- Bilgilerin diğer ülkelere aktarımı güvenli biçimde yapılmalıdır (Adalı, 2019)

Kişisel bilgilerin korunmasına yönelik ilk çalışma OECD tarafından yapılmış ve aşağıda belirtilen ilkeler önerilmiştir:

- Bilgi toplama sınırlı olmalıdır.
- Bilgiler belli bir nitelikte olmalıdır.
- Bilgi toplamanın amacı belli olmalıdır.
- Toplanan bilgilerin kullanım alanı sınırlı olmalıdır.
- Bilgilerin güvenliği sağlanmalıdır.
- Bilgilerin kullanımında açıklık esastır.
- Bilgiler üzerinde sahibinin hakkı olmalıdır.
- Bilgileri toplayan kuruluş hesap verebilmelidir (Adalı, 2019).

Kanun koyucular her ne kadar yasalarla bunun önüne geçmeye çalışsa da önlemler yetersiz kalmaktadır. Gizlilik ihlallerine karşı alınan pek çok teknolojik önlem de burada yetersiz kalmaktadır. Buradan hareketle, kişilerin veya kurumların bilişim etiği algılarını saptamaları ve geliştirilmeleri gerekmektedir.

4.2.3 Erişilebilirlik

Mollavelioğlu (2003, s. 21)'na göre erişim kavramı, bireylerin bilgisayardaki bilgilere ulaşmaları ile alakalıdır. Bu bilgiler, bilişim teknolojileri ortamlarındaki her türlü veriyi içerebilir. Erişim kavramı aynı zamanda kişiye ait, gizli bilgilere yetkisiz erişimi engelleyen bir dizi önemleri de içermektedir.

Mason (1986, s. 10)'a göre bir bilgi toplumunda yaşayan bir bireyin okur-yazar olabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir:

• Bireyin, bilgi ile uğraşabilmesi için gerekli zekâ becerilerine sahip olması gerekir. Bu zekâ becerileri, okuma, yazma, hesaplama ve değerlendirmedir.

• Bireylerin, bilişim teknolojilerini kullanabilmeleri gerekmektedir.

• Bireyler, bilginin kendisine erişebilmelidir.

Toplumunu oluşturan bireylerin bilgiye erişebilmesi için okur-yazar olabilmesi gerekmektedir. Okur-yazar oranı belirli parametrelerle değişik gösterdiğinden, bilgiye erişim konusunda adaleti zedeleyen durumlar ortaya çıkmaktadır. Mason ayrıca, erişimin önemine “Bir kişi veya kuruluş hangi bilgileri, hangi koşullar altında ve hangi önlemlerle erişme hakkına sahiptir?” sorusuyla vurgu yapar.

Erişim kavramı, toplumdaki bireylerin bilgiye eşit şekilde erişebilme haklarına sahip olmasını söylerken aynı zamanda bilgiye kimin nasıl, ne şekilde ve hangi önlemler çerçevesinde bu bilgiye erişebileceğini de içermektedir.

4.2.4 Doğruluk

Dedeoğlu (2006, s. 58) doğruluk kavramını şu şekilde açıklamaktadır: “Bilişim toplumunun temelinde bulunan nitelik ve olanak; bilgiye kısa zamanda kolaylıkla ulaşabilmek, bu bilgiyi başka bilgilerle birleştirip ya da birtakım süzgeçlerden geçirerek yeni bilgiler üretebilmek, bilgiyi dağıtabilmek ve saklayabilmektir. Ulaşılan bilgiye göre birey ve kurumlar seçimler yapar, kararlar verir. İşler, bilgiye dayanarak yapılır. Verilen karar ciddi bir hastalığın sağaltım yolu, trafiğin düzenlenmesi ya da bir kişinin işe alınıp alınmayacağı kararı olabilir. Birey ve toplumlar, bilişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı kitle iletişim araçlarının kendilerine sunduğu bilgiye dayanarak fikir sahibi olurlar, bu fikirlere dayanarak kişi ve olaylara ilişkin yorumlar yaparlar. Kendilerine sunulan bilgilerle yeni şeyler öğrenirler, ya da daha önce öğrendiklerini bazen farkında olarak, bazen farkında olmayarak, değiştirirler. Kendilerine sunulan bilgilere dayanarak karar verirler; bu karar ülkeyi yönetmeye aday bir politikacıya bu görevi verme seçimini belirleyen bir karar olabileceği gibi, eğitimin sürdüreceği okulun, tatilini geçireceği turistik yörenin, ya da alışveriş yaparken tercih edeceği markaların seçimi olabilir. Bireyler, iletişim araçlarının açıkladığı yol ve hava durumuna göre izleyecekleri yolu, kendileri ya da arabalarıyla ilgili almaları gereken önlemleri belirler. Bu

bilgiye dayanarak bazen kararlarını değiştirirler, bazen de yeni kararlar verirler. Firmalar, yaptıkları satışlara ilişkin veya müşteri tercihlerine yönelik ya da ekonomik verilerle ilgili aldıkları bilgiye dayanarak stratejilerini belirlerler; kısa-orta-uzun planda ne üreteceklerini, nerede ve nasıl satacaklarına, hangi alanda ve nasıl yatırım yapacaklarına karar verirler, insan kaynaklarını planlar; bu kararları destekleyen uygulamalar başlatırlar. İşlerini bilgiye dayanarak yaparlar.”

Buradan hareketle bireylerin ya da kurumların yaşamlarına devam edebilmeleri için doğru bilgiye ulaşmaları önem arz etmektedir. Yanlış olan bilgi, bireylerin ya da kurumların güvenliğini ve yaşamlarını tehlikeye attığı gibi birtakım yaptırımları da beraberinde getirmektedir. Woodbury (2003) ise, bireylerin, yaşamının ve güvenliğinin elde edilen bilgilere bağlı olmasından dolayı, bilginin doğruluğuna dikkat çekmektedir. Bireylerin banka hesapları, hastalıklarıyla ilgili bilgiler vb. önem arz eden bilgiler bu kapsamda düşünülebilir. Ayrıca, bilginin doğruluğunun garanti altına alınmasının gerekliliğine vurgu yapar.

Mason (1986, s. 49) ise yanlış bilginin, ilgili tarafa güç ve yetki kazandırmasının, insanların yaşamlarına zarar verici boyutu olduğunu açıklar. Bu yanlış bilginin, insanların yaşam ya da ölümleri üzerine bir etkisinin bulunması halinde bilginin doğruluğunun sorumluluk gerektirdiğini söyler. Mason’a göre günümüzde bireyler ya da kurumların yapmakta oldukları işlerle ilgili çok fazla bilgi üretmesi, üretilen bu bilgileri yanlış olma ihtimalini de arttırabileceğini söyler. Harris (2018), internet üzerinde üretilen bilgilerin önceden herhangi biri tarafından kontrol edilemeyeceği için bu bilgileri araştırma yapan kişilerin değerlendirebileceğini söylemektedir. Bu bağlamda internet kullanan bireylere görev düştüğünü söylemektedir. Doğrulukla ilgili etik kararlar vermek, bireylerin kendi ödevleri olmak durumundadır. Bireyler güvenlikleri için doğru bilginin önemini yeterince kavramalı ve bunu geliştirmelidir.

4.3 Bilişim Etiği Alanında Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde bilişim etiği alanındaki etik ilkelere ilişkin çalışmalar ve yurtdışı ve yurtiçinde yapılan çalışmalar incelenecektir.

4.3.1 Bilişim Etiği İlkelerine İlişkin Çalışmalar

1972 yılında ACM (The Association of Computing Machinery) tarafından Bilişim Mesleki Ahlak İlkeler ortaya konmuştur. 2018 yılında gözden geçirilerek düzenlenmiştir. İlkeler dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, genel etik ilkelerinden oluşmaktadır, ikinci bölüm, mesleki sorumluluklardan oluşmaktadır, üçüncü bölüm mesleki liderlik ilkelerinden oluşmakta ve son olarak dördüncü bölüm, ilkelere uymaya yönelik bölümdür.

Bu ilkeler, bilişim profesyonellerinin çalışırken uymaları gereken bir standart olma amacını taşımaktadır. İlk bölüm olan, genel etik ilkeleri aşağıda belirtilmiştir:

1. “Tüm insanların paydaş olduklarını kabul ederek topluma ve insan refahına katkıda bulunun.
2. İnsanlara zarar vermekten kaçının.
3. Dürüst ve güvenilir olun.
4. Adil olun ve ayrımcılığa karşı çıkın.
5. Yeni fikirler, icatlar, yaratıcı çalışmalar ve bilgi işlem eserlerine saygı gösterin.
6. Gizliliğe saygı gösterin.
7. Gizli bilgilere saygı gösterin (ACM, 2018).”

Dedeoğlu (2006, s. 113)'na göre, ACM'nin geliştirdiği ilkeler, profesyonel çalışma gerçekleştirirken etik karar almayı katkı sağlayan bir temeldir. Ayrıca etik standartlarının ihlal edilmesi durumunda karar verebilmeye olanak sağlamaktadır.

Bir diğer çalışma yapan kurum ise CEI (Computer Ethics Institute)'dir. CEI tarafından bilişim teknolojilerinin doğru kullanılmasına yönelik kurallar ortaya konmuştur. Bu kurallar aşağıda belirtilmiştir:

1. “Bilgisayarı başkalarına zarar vermek için kullanmamalısınız.
2. Başkalarının bilgisayar çalışmalarına burnunuzu sokmamalısınız.
3. Size ait olmayan bilgisayar dosyalarını incelememeli/karıştırmamalısınız.
4. Bilgisayarı hırsızlık yapmak için kullanmamalısınız

5. Bilgisayarı yalancı şahitlik yapmak için kullanmamalısınız.
6. Ücretini ödemediğiniz lisanslı bilgisayar programlarını kullanmayınız ve/veya kopyalamayınız.
7. Başkalarının bilgisayar kaynaklarını izinsiz yada karşılıksız kullanmamalısınız.
8. Başkalarının bilgisayar çıktılarını kendinize mal etmemelisiniz.
9. Yazdığınız programların ya da dizaynını yaptığınız sistemlerin toplumsal sonuçlarını göz önünde bulundurmalısınız.
10. Bilgisayarınızı her zaman saygı kuralları çerçevesinde kullanmalı ve diğer insanlara saygı duymalısınız.”

CEI, bu ortaya koyduğu bu etik kurullarla, daha karmaşık etik sorunların önüne geçmeyi hedeflemiştir (Computer Ethics Institute, 2013).

Ülkemizde ise Türkiye Bilişim Vakfı (Türkiye Bilişim Vakfı, 2019) tarafından “Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri” isimli çalışma ile ilkeler ortaya konmuştur, bu ilkeler dokuz bölümden oluşmaktadır. Genel anlamıyla, bilişim çalışanına mesleki, bireysel, toplumsal, ürün ve hizmetle alakalı, meslektaşlarıyla alakalı, yöneticilikle alakalı ve müşterilerle alakalı bir takım yükümlülükleri ortaya koymaktadır. Ortaya konan bu ilkeler bilişim etiği açısından önem arz etmektedir.

4.3.2 Yurt İçinde Yapılan Bazı Çalışmalar

Bilişim etiği ile ilgili araştırmalar incelediğinde 2000’li yıllardan sonra araştırmaların başladığı söylenebilir. İlk olarak Mollavelioğlu’nun 2003 yılında yazdığı “Küçük ve orta ölçekli işletmelerde bilgi teknolojilerinin etik kullanımı” adlı yüksek lisans tezi örnek gösterilebilir.

Mollavelioğlu (2003) araştırmasında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bilgi teknolojileri etik kullanımını araştırmıştır. İşletmelerin %53 oranında lisanssız yazılım kullandıkları bilgisine ulaşmıştır. Bunların sebepleri incelediğinde, işletmelerin %38,3’ü lisanslı yazılımlarının ücretinin yüksek olması sebebiyle, %28,9’unun ise lisanslı yazılımlara ulaşmanın güçlüklerinden dolayı lisanssız yazılımları tercih ettiklerini belirlemiştir. Katılımcıların %76’sı, çalışanların e-postalarının işverenler tarafından okunmasını doğru bulmadıklarını ifade

etmektedir. Ayrıca, katılımcıların %72'si, çalışanların mesai saatleri içinde chat yapmalarını işlerini aksatmasalar dahi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların, %93'ü de mesai saatleri içinde çalışanların erotik sitelerde dolaşmalarını, çalışmalarını aksatmasa dahi etik bulmadıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, bu işletmeler bilgi teknolojileri etik kullanımı hakkında duyarlı olmalarına rağmen, uygulamalarında yetersiz olduğunu aktarmaktadır.

Uysal (2006) "Öğretmen adaylarının bilgisayar etiğine ilişkin görüşleri" adlı çalışmasında Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim gören eğitim bölümü öğrencilerinin bilişim etiğine dair görüşlerini incelemiştir. Toplamda 559 kişi bu araştırmaya katılmıştır. Araştırmada "Bilgisayar Kullanım Davranışları" adını verdiği ölçeği kullanmıştır. Araştırma bulgularına göre, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre etik dışı davranışta bulduklarını ortaya çıkarmıştır. İlköğretim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin diğer bölümlere göre daha yüksek düzeyde etik olmayan davranış sergileme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre bilgi doğruluğu ile ilgili sorularda daha yüksek düzeyde etik olmayan davranış sergileme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Etik kurallara uyma eğiliminde olan grup ise, İngilizce Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler olmuştur. Son olarak, katılımcıların bilgisayar kullanım süreleri arttıkça fikri mülkiyet ihlaline yönelik davranışlarının da arttığı görülmektedir.

Namlu ve Odabaşı (2007, s. 205-215) çalışmalarında "Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Ölçeği" geliştirmeyi amaçlamışlar ve araştırmaya 216 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğrenciler bilgisayar etiğindeki küresel sorunları anlamaktadırlar. Ayrıca araştırmaya katılan BÖTE bölümü öğrencileri ağ güvenliği ve kalitesi ve bilgi doğruluğu bütünlüğünü daha az önemli görmektedir. Ayrıca katılımcıların sosyal etkileri yönünden duyarlı oldukları görülmektedir. Son olarak, fikri mülkiyet ve sosyal etki faktörlerinde katılımcıların davranışları olumluyken, öğrencilerin atıf yapma davranışlarında artış gözlemlenmemektedir.

Torun (2007) "Resmi ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin internet etiğine ilişkin algılarının incelenmesi" adlı çalışmasında, ortaöğretimde seviyesindeki öğrencilerin internet etiği tutumlarını ve bu tutumlara etki eden faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada "İnternet Etiği Tutum

Ölçeği" adını verdiği ölçeği geliştirmiştir. Araştırmaya yaşları 15 ila 19 arasında değişen 1587 öğrenci katılmıştır. Araştırma bulgularına göre, kız öğrencilerin internet etiği tutum puanları erkek öğrencilerden anlamlı derecede yüksektir. Araştırmada, büyük çoğunluğunu kız öğrencilerin oluşturduğu Anadolu Kız Meslek Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin lisanssız yazılım, müzik, film indirme konusunda diğer öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcıların yaşları arttıkça telif hakları konusundaki tutumları da olumsuz yönde değişmektedir. Bilgisayar dersi alan katılımcıların etik davranış göstermedikleri gözlemlenmektedir. Bir diğer sonuca göre ise, internette geçirilen süre arttıkça etik davranışlarda da bozukluklar artmaktadır. Son olarak, aile gelir seviyesi yüksek olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha çok etik ihlallerde bulunduğu saptanmıştır.

Erdem (2008), Ege ve Dokuz Eylül Üniversitelerinin Eğitim Fakültelerinde 2007-2008 eğitim-öğretim yılında son sınıfta yedi farklı bölümde öğrenim gören öğretmen adaylarıyla çalışmasını yürütmüştür. Çalışmaya 555 öğrenci katılmıştır. Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiş, kişisel bilgiler ve etik olmayan davranışlar ölçeği olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre bilişim teknolojilerini daha etik kullandıkları ortaya çıkmıştır. Fikri Mülkiyet ile Güvenlik ve Kalite faktörleri açısından Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ve Sosyal Bilgiler dersi öğretmen adaylarının diğer öğretmen adaylarına göre bilişim teknolojilerini daha etik dışı davranarak kullandıkları, ailesi ilde ve büyük şehirde yaşayanların köyde ve ilçede yaşayanlara göre daha etik kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların yaşlarının, yabancı dil düzeylerinin, internet kullanım düzeylerinin, aile gelir düzeylerinin ve bilgisayara sahip olup olmama durumlarının bilişim teknolojileri etik kullanım davranışlarını etkilemediği görülmüştür.

Beycioğlu (2009, s. 201-208) Fen Bilimleri Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 314 öğrenciyle çalışmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmada Namlu ve Odabaşı (2007) tarafından geliştirilen "Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Davranışları Ölçeği" kullanmıştır. Bulgulara göre,

Fen Bilimi Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilere göre daha etik davrandıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca kadın katılımcıların, erkek katılımcılara göre daha etik davrandıkları gözlemlenmiştir. Son olarak, bilgisayar kullanım deneyim süresi arttıkça etik davranışların bozulduğu gözlemlenmiştir.

Duymaz (2013) araştırmasına, 26 kız ve 22 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 48 kişi katılmıştır. Araştırma, öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel bir çalışmayı kapsamaktadır. Araştırma kapsamında bilişim teknolojisi, etik, bilişim etiği, mahremiyet, fikri mülkiyet, telif hakları, patentler, lisans anlaşmaları, ifade özgürlüğü ve bilişim suçları konularını kapsayan beş haftalık bir öğretim programı hazırlanmıştır. Araştırmada “Gerçek Yaşam Durum Senaryolarıyla Bilişim Etiği Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda “Bilişim Etiği Öğrenim Programı” deney grubunun etik kullanımına yönelik tutumlarına olumlu etki etmiştir. Araştırmada cinsiyet ile bilişim teknolojilerinin etik kullanımı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. “Bilişim Etiği Öğrenim Programı” sayesinde, araştırmaya katılan katılımcılar etik olmayan davranışlarının farkında olmaları sağlanmıştır.

Özdemir (2017) 2016-2017 öğretim yılında Aksaray Üniversitesi, Ahi Evran Üniversitesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde öğrenim gören 491 öğrencinin katılımıyla çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucunda, kadın katılımcıların erkeklere göre interneti daha etik kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada katılımcıların demografik bilgileri ile etik kullanım boyutları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Katılımcıların sınıf düzeyleri arttıkça Dürüstlük, Telif Hakkı boyutlarında artış, Sağlıklı İnternet Kullanımı boyutunda ise öğrencilerin sınıf seviyeleri arttıkça interneti etik kullanım düzeylerinde azalma olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ailelerinin gelir seviyesi arttıkça etik kullanım düzeylerinde azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin internet kullanım düzeyi ile internetin etik kullanımı arasında farklılık bulunamamıştır.

Sarıkoç (2018) araştırmasında, etik olmayan bilgisayar kullanım davranışları ile bilgisayar öz-yeterlilik alguları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 81 okulda görev yapan 1317 öğretmen araştırmaya katılmıştır. Araştırma sonuçlarına

göre, öğretmenlerin etik olmayan bilgisayar kullanım davranışları; bransa ve bilişim etiği eğitimi alınan yere göre değişmezken; cinsiyete, yaşa, hizmet yılına, bilişim etiği eğitimi alma durumuna göre değişmektedir. Ayrıca öğretmenlerin "Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Davranışları" ile "Bilgisayara İlişkin Öz-Yeterlik Algıları" arasında bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin, genel olarak bilgisayar kullanırken etik davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazın incelediğinde, farklı öğrenim seviyelerinden ve bölümlerden katılımcılarla bilişim teknolojileri etik kullanım düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bazı çalışmalarda bilişim etiği boyutlara ayrılmış ve buradan saptamalar yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmaların genelinde katılımcıların demografik bilgileri göz önünde bulundurulmuştur.

Yurt içinde yapılan çalışmalara bakıldığında, genel olarak araştırmaların evrenini ortaöğretimde öğrenim gören öğrenciler ve öğretmenlik bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Bu bağlamda lisans seviyesinde öğrenim gören farklı bölüm ve alanlardan öğrencilerle yapılacak olan çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.3.3 Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar

Friedman (1997) araştırmasında, mülkiyet kavramı ve gizlilik kavramı üzerine iki araştırma yapmıştır. Mülkiyet kavramına yönelik araştırmasında, bilgisayar programlarının kopyalanmasını incelenmiş, gizlilik kavramına yönelik araştırmasında bilgisayar dosyalarına erişimi incelemiştir. Araştırmasında yüksekokul (lise) öğrencileriyle çalışma yürütmüştür. Fikri mülkiyet ile ilgili olarak, kişisel kullanım amaçlı yazılım kopyalama, bir başka kişiye vermek için yazılım kopyalama ve ticari bir kar elde etmek için yazılım kodlama sorununu, fiziksel bir mülkiyet olan bisikletin izinsiz kullanılması üzerinden incelemiştir. Gizlilik ile ilgili olarak ise günlük üzerinden bir araştırma yürütmüştür. Araştırmaya katılan katılımcıların %97'si bisikletin özel bir gizliliğe sahip olduğunu söylerken, %25'i bilgisayarların özel bir gizliliğe sahip olduğunu, %75'i ise özel bir gizliliğe sahip olmadığını söylemiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların, %100'ü başkasına ait bisikletin izin alınmadan kullanılmasının doğru olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların, %23'ü kişisel amaçlı yazılım kopyalamanın doğru olmadığını

belirtirken, %53'ü bir başkasına vermek adına yazılım kopyalamanın doğru olmadığını, %60'ı ticari kar elde etmek için yazılım kopyalamanın doğru olmadığını belirtmiştir. Gizlilik ile ilgili yaptığı araştırmada, katılımcıların %97'si kişisel günlüğün gizli olduğunu belirtirken, katılımcıların %66'sı bilgisayar dosyalarının gizli olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların %97'si başkasına ait günlüğün okunmasının doğru bulmadığını belirtirken, %57'si bilgisayar dosyalarının okunmadan erişiminin doğru olmadığını belirtmekte, katılımcıların %87'si ise dosyaları içeriklerine ulaşmak için okumanın doğru olmadığını belirtmekte ve katılımcıların %90'ı sıranın üzerinde bulunan başkasına ait açık bir mektubun okunmasının doğru olmadığını belirtmektedir. Araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılan katılımcılar bir bisiklet çalma eylemini doğru bulmazken, yazılım kopyalamayı doğru bulmaktadır. Ayrıca katılımcılar başkasına ait günlükleri okumazken, başkasına ait bilgisayar dosyalarını açabilmektedirler. Friedman'a göre, bilgisayar yazılımlarını kopyalamanın kolaylığı, suç işleyen mağdur ile yüz yüze olmaması, suç işleyen zararın boyutlarını görememesi veya bunu anlayamaması, bilişim teknolojilerinde etik ihlallere sebep olmaktadır.

Gattiker ve Kelley (1999, s. 199-285), araştırmalarında yaş, cinsiyet, bilgisayar kullanma süresi ve sosyoekonomik faktörler açısından bilgisayar teknolojilerine ilişkin ahlak sorunları arasında ilişkiyi incelemiştir. Yetişkin bireylerin genç ve maddi durumu iyi olan katılımcılara göre ahlaki yönden daha duyarlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kadınların gizlilik, teklif hakları ve eşitlik konularında erkeklere göre daha ahlaki tutum sergiledikleri bulunmuştur. Ayrıca, bilgisayar kullanma süresi ile bilişim teknolojilerini ilgilendiren ahlaki sorunlara etkisinin olmadığını bulmuştur.

Ghazali (2003) yaptığı araştırmada, lise düzeyinde öğrenim gören 10, 11 ve 12. Sınıf öğrencilerinin bilgisayar ve bilişim etiği hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Araştırmaya toplamda 211 kişi katılım göstermiştir. Veri toplama aracı Ghazali tarafından geliştirilmiş ve demografik ve senaryolarla ilgili sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Veri toplama aracı 16 farklı senaryo ile 2 seçenekli 23 adet soru ve bu sorulara ayrılan yorum bölümünden oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre, senaryolara ilişkin verilen cevaplarda, katılımcıların %76'sı etik davranış seçeneklerini seçmiştir. Cinsiyet durumuna göre incelendiğinde ise, araştırmaya katılan kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre daha

etik davrandığı saptanmıştır. Genel olarak ortalamalarda, kızların etik kurallara bağlılığı, erkeklerden %10 daha fazla çıkmaktadır. Ayrıca, bazı öğrencilerin etik kuralları bilmelerine rağmen bu kurallardan bilerek uzaklaştıkları görülmektedir. Bu durum, kişisel fayda sağlama ve sisteme bilerek zarar verme durumlarında gözlenmektedir. Katılımcıların %54,5'i telefon hatlarını izinsiz olarak bedel ödemediğini belirtirken, %15,2'si gelir elde etmek adına bilgisayar dolandırıcılığı yaptıklarını belirtmektedir. Araştırmaya katılan bazı katılımcılar, doğru ve yanlış bilincinde olmalarına rağmen, yaptıkları eylem yanlış da olsa kendilerine fayda sağlaması durumunda, zarara uğramayı öngörmüyorlarsa, yanlış olan davranışı yapacaklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar, kendilerinin yanlış davranışlarda bulunurken suçlu olmadıklarını düşünmekte ve karşı tarafa verdikleri zararı önemsememektedirler.

Jabbour (2011) Lübnan'da 3 farklı üniversitede öğrenim gören toplamda 374 öğrenci ile araştırmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmada, siber teknoloji etiği ve güvenlik ile ilgili bakış açıları, farkındalıkları ve davranışları incelenmiştir. Katılımcılara anket uygulanmıştır. Anket, 2 bölümden oluşmakta, ilk bölümünü demografik bilgiler oluştururken ikinci bölümünü siber teknoloji etiği ile ilgili sorular oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre; katılımcılar bilişim teknolojileri öğrenimini kendi kendilerine veya arkadaşlarından bilgi alarak sağlamakta ve üniversitede öğrenme eğiliminde olmadıkları görülmektedir. Ayrıca, katılımcılar siber teknoloji güvenliğiyle ilgili mevzuatın farkındadırlar. Etik kurallar ve düzenlemelere yönelik olan dijital eylem kılavuzunu katılımcıların yarısı yeterli görürken, diğer yarısı yeterli bulmamaktadır. Ayrıca, katılımcıların Lübnan Fikri Mülkiyet Hukuku hakkında bilgi sahibi olmadıkları gözlemlenmektedir. Katılımcılar öğretmenlerinin telif hakkı politikalarını tartışmak için zaman ayırmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların, lisanssız yazılımları kendi istekleri ile kullandıklarını belirtmektedir. Katılımcılar, lisanssız yazılımların başkalarına zarar vermediğini düşünmektedir. Ayrıca, lisanssız yazılımların, sadece bilişim teknolojileri konusunda bilgi sahibi olmayanlara zarar verebileceğini düşünmektedir. Son olarak, katılımcıların büyük bir kısmının, dijital veri ve bilgi gizliliğinin kötüye kullanımına destek verdiği görülmektedir.

Fukudo ve diğerleri (2013, s. 97-105) araştırmalarında, öğrencilerin bilgisayar ve internetin etik dışı kullanımına ilişkin cevap aramışlardır. Araştırmaya

403 lisans öğrencisi katılmıştır. Cinsiyet, basit etik, bilgisayar ve internet deneyimi ve bilişim etiği eğitimindeki deneyimler arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırmanın sonucunda kız öğrencilerin erkeklere göre daha etik davranışlar sergilediği görülmüştür. Ayrıca bilgisayar ve etiği pratik amaçlar ile kullanan öğrencilerin, diğer öğrencilere göre daha etik davranışlar sergilediği tespit edilmiştir.

Boakye (2017, s. 1-24) çalışmasında, Gana Üniversitesi'nden mezun öğrencilerin bilişim etiği konusundaki farkındalıkları incelemiştir. Araştırmada anket yöntemi kullanılmış ve 178 katılım göstermiştir. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin bilişim etiği konusunda yeterince farkındalık sahipleri oldukları ve bilişim etiği ile uyumlu oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı önerilerde bulunulmuştur. Bilişim etiği bilincini oluşturmak için bilişim etiğinin bir modül olarak öğretilmesi ve akademik bütünlük merkezinin kurulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Yurtdışında yapılan araştırmalar incelediğinde, genellikle lisans ve lise düzeyinde eğitim gören öğrenciler üzerinden araştırmaların yürütülmüş olduğu görülmektedir. Araştırmalarda cinsiyet ve sınıf gibi demografik bilgiler üzerinden, bilişim etiği konusundaki tutumlarına yönelik çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Bazı çalışmalarda senaryolar üzerinden tutum ve davranışlar ölçülmeye çalışılmıştır. Genel olarak öğrencilerin bilişim etiği konusundaki davranışları, tutumları, farklılıkları incelenmiş ve öğrencilerin fikri mülkiyet, gizlilik ve erişim kavramlarındaki etik algılarının düşük olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Boakye (2017) araştırmasına katılan öğrencilerin bilişim etiği konusunda yeterince farkında oldukları sonucuna ulaşmıştır. İlgili alanyazında yapılan çalışmalarda bilişim etiği konusunda, öğrencilerin davranışlarını incelenmiş fakat araştırmaların fazla olmaması ve genel itibarıyla cinsiyet ve sınıf üzerinden değerlendirmelerin yapılmasından dolayı bu konuda yapılacak çalışmaların ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 5

METOT

5.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Ufuk Üniversitesi'nde 2018-2019 yılında öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Ufuk Üniversitesi'nin lisans bölümlerinden olan Yönetim Bilişim Sistemleri, İşletme, Uluslararası Ticaret ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü öğrencileri ankete katılmış ve toplamda 132 öğrenci soruları cevaplandırmıştır.

5.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada anket verilerine dayalı nicel yöntem kullanılmıştır. Geliştirilen anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgilerini tespit edebilmek amacıyla oluşturulmuş 4 soru bulunmaktadır. İkinci bölüm ise katılımcıların etik algılarını tespit edebilmek amacıyla 4 boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar fikri mülkiyet, gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk şeklindedir. Her boyutla ilgili farklı sayıda anket sorusu bulunmaktadır. Anket 5'li likert ölçeği şeklinde hazırlanmıştır (1= Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Kararsızım ,4= Katılıyorum 5=Kesinlikle katılıyorum).

5.3. Araştırmanın Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizinde IBM SPSS 22 programı kullanılmıştır. Analizde öncelikle katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin bulgular frekans analizi yöntemiyle gösterilmiştir. Daha sonra her bir etik algı boyutu için boyutun genel ortalaması ve maddelerinin ortalama değerleri hesaplanmıştır. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılarak normal dağılıma uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çarpıklık değerinin (Skewness) ve basıklık değerinin (Kurtosis) ± 2 sınırları içinde kalması, puanların normal dağılımdan önemli bir farklılık göstermediği şeklinde yorumlanmaktadır (George & Mallery, 2010). Bu sebepten analizlerde parametrik testler kullanılacaktır. Bilişim etiği algı boyutları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi yöntemiyle incelenmiştir. Daha sonra her bir demografik değişken ile bilişim etiği

boyutları arasındaki ilişkiler bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) ile incelenmiştir. Son olarak, bilişim etiği boyutlarının ortalaması alınıp değişkenlerle arasındaki ilişki t testi ve tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

BÖLÜM 6

BULGULAR VE YORUM

6.1. Demografik Bilgilere Yönelik Bulgular

Çizelge 1. Demografik Bilgilere İlişkin Frekans Analiz Sonuçları

	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	53	40,2
Erkek	79	59,8
Öğrenim Görülen Bölüm		
Yönetim Bilişim Sistemleri	34	25,8
İşletme	37	28,0
Uluslararası Ticaret	31	23,5
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	30	22,7

Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresi

1-2 Saat	10	7,6
2-4 Saat	47	34,8
4-8 Saat	52	40,2
8 Saat ve Fazlası	23	17,4

Demografik bilgilere ilişkin frekans analiz sonuçları incelendiğinde, katılımcıların, %40,2'si kadın ve %59,8'inin ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların %25,8'i Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü'nde, %28,0'i İşletme Bölümü'nde, %23,5'i Uluslararası Ticaret Bölümü'nde ve %22,7'sinin ise Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğrenim görmektedir. Katılımcıların, %40,2'si 4 ile 8 saat, %34,8'i 2 ile 4 saat, %17,4'ü 8 saat ve daha fazla, %7,6'sı ise günlük 1 veya 2 saat arasında günlük bilişim teknolojilerini kullanmaktadır.

6.2. Araştırma Alt Amaçlarına Ait Bulgular

Araştırmada bilişim etiği boyutları, fikri mülkiyet, gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk olarak belirlenmiştir. Bu bölümde bilişim etiği boyutlarına yönelik betimsel analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Çizelge 2. Fikri Mülkiyet Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Min	Maks	Ort.	Std. Sapma	Cronbach's alpha
Fikri Mülkiyet	132	1,00	5,00	2,32	,96	,846
1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim yazılımları izinsiz olarak kullandım.		1,00	5,00	2,35	1,33	
2. Mobil/web tabanlı üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim yazılımları izinsiz olarak paylaştım.		1,00	5,00	1,97	1,33	
3. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim multimedya ortamlarını (resim, video, dizi vb.) izinsiz olarak kullandım.		1,00	5,00	2,55	1,33	
4. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim multimedya ortamlarını (resim, video,		1,00	5,00	2,18	1,23	

dizi vb.) izinsiz olarak
paylaşıyorum.

5. Mobil/web tabanlı
araçlar üzerinden, bedelini
ödemediğim öğrenme
kaynaklarını (e-kitap,
bilgi, belge vb.) izinsiz
olarak kullanırım.

1,00	5,00	2,65	1,35
------	------	------	------

6. Mobil/web tabanlı
araçlar üzerinden
edindiğim ve bedelini
ödemediğim öğrenme
kaynaklarını (e-kitap,
bilgi, belge vb.) izinsiz
olarak paylaşırım.

1,00	5,00	2,21	1,25
------	------	------	------

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden, bedelini ödemediğim öğrenme kaynaklarını (e-kitap, bilgi, belge vb.) izinsiz olarak kullanırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,65, standart sapması ise 1,35 olarak görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim multimedya ortamlarını (resim, video, dizi vb.) izinsiz olarak kullanırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,55, standart sapmasının ise 1,33 olarak görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim yazılımları izinsiz olarak kullanırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,35, standart sapmasının ise 1,33 olarak görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim öğrenme kaynaklarını (e-kitap, bilgi, belge vb.) izinsiz olarak

paylaşırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,21, standart sapması ise 1,25 olarak görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim multimedya ortamlarını (resim, video, dizi vb.) izinsiz olarak paylaşırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,18, standart sapmasının ise 1,23 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim yazılımları izinsiz olarak paylaşırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,96, standart sapmasının ise 1,33 olduğu görülmektedir.

Fikri mülkiyet boyutunun güvenilirlik istatistikleri incelendiğinde Cronch’s Alpha değeri $\alpha = ,846$ olarak bulunmuş ve fikri mülkiyet boyutunun güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 3. Gizlilik Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Min	Maks	Ort.	Std. sapma	Cronbach’s alpha
Gizlilik Boyutu	132	1,00	4,83	2,02	,83	,824
1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkasına ait bilgi ve belgeleri (dergi, makale, kitap vb.) izinsiz olarak incelerim.		1,00	5,00	2,48	1,29	
2. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkasına ait iletişim ortamlarını (kablolu veya kablosuz ağlar vb.) izinsiz olarak kullanırım.		1,00	5,00	2,28	1,35	

3. Bana ait olmayan ait bilgi ve belgelere erişmek için mobil/web tabanlı araçlar üzerinde sahte profiller oluştururum.	1,00	5,00	2,08	1,28
4. Bana ait olmayan cihazları (telefon, bilgisayar vb.) izinsiz olarak incelerim.	1,00	5,00	1,75	1,07
5. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden elde ettiğim kurumlara ait gizli bilgileri paylaşıyorum.	1,00	5,00	1,74	1,06
6. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden elde ettiğim bana ait olmayan (başkalarına ait) gizli bilgileri paylaşıyorum.	1,00	5,00	1,66	1,06

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkasına ait bilgi ve belgeleri (dergi, makale, kitap vb.) izinsiz olarak incelerim.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,48, standart sapmasının ise 1,29 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkasına ait iletişim ortamlarını (kablolu veya kablosuz ağlar vb.) izinsiz olarak kullanırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2.28787, standart sapmasının ise 1,35 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Bana ait olmayan ait bilgi ve belgelere erişmek için mobil/web tabanlı araçlar üzerinde sahte profiller oluştururum.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,08, standart sapmasının ise 1,28432 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Bana ait olmayan cihazları (telefon, bilgisayar vb.) izinsiz olarak incelerim.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,75, standart sapmasının ise 1,07 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden elde ettiğim kurumlara ait gizli bilgileri paylaşıyorum.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,74, standart sapmasının ise 1,06 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden elde ettiğim bana ait olmayan (başkalarına ait) gizli bilgileri paylaşıyorum.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,66, standart sapmasının ise 1,06 olduğu görülmektedir.

Gizlilik boyutunun güvenilirlik istatistikleri incelendiğinde Cronch’s Alpha değeri $\alpha = ,824$ olarak bulunmuş ve gizlilik boyutunun güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4. Erişilebilirlik Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Min	Maks	Ort.	Std. sapma	Cronbach’s alpha
Erişilebilirlik Boyutu	132	1,00	4,75	1,95	,92	,893
1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait bilgilere ulaşmaya çalışırım.		1,00	5,00	2,24	1,29	
2. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait gizli bilgilere ulaşmaya çalışırım.		1,00	5,00	1,97	1,15	
3. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden kurumlara ait gizli		1,00	5,00	2,32	1,36	

olamayan bilgilere
ulaşmaya çalışırım.

4. Mobil/web tabanlı
araçlar üzerinden
kurumlara ait gizli
bilgilere ulaşmaya
alışırım.

1,00 5,00 1,96 1,12

5. Mobil/web tabanlı
araçlar üzerinden
başkalarına ait web
sayfalarını ele geçirmeye
alışırım.

1,00 5,00 1,74 1,14

6. Başkalarına zarar
vermek amacıyla mobil ve
web tabanlı ortamlar
zerinden güvenliği tehdit
eden ataklarda (Virüs ağ
solucanı vb.) bulunurum.

1,00 5,00 1,80 1,25

7. Mobil/web tabanlı
araçlar üzerinden
başkalarına ait kişisel
hesapları (sosyal medya,
banka vb.) ele geçirmeye
alışırım.

1,00 5,00 1,73 1,11

8. Mobil/web tabanlı araçlar
zerinde oluşturduğum sahte
profiller ile internet üzerinden
başkalarına ait bilgilere
erişmeye çalışırım.

1,00 5,00 1,87 1,19

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden kurumlara ait gizli olmayan bilgilere ulaşmaya çalışırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,32, standart sapmasının ise 1,36 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların erişilebilirlik boyutu konusundaki maddelere genel olarak katılmadıkları söylenebilir. Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait bilgilere ulaşmaya çalışırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,24, standart sapmasının ise 1,29 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait gizli bilgilere ulaşmaya çalışırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,97, standart sapmasının ise 1,15 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden kurumlara ait gizli bilgilere ulaşmaya çalışırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,96, standart sapmasının ise 1,12 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinde oluşturduğum sahte profiller ile internet üzerinden başkalarına ait bilgilere erişmeye çalışırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,87, standart sapmasının ise 1,19 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Başkalarına zarar vermek amacıyla mobil ve web tabanlı ortamlar üzerinden güvenliği tehdit eden ataklarda (Virüs ağ solucanı vb.) bulunurum.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,80, standart sapmasının ise 1,25 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait web sayfalarını ele geçirmeye çalışırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,74, standart sapmasının ise 1,14 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait kişisel hesapları (sosyal medya, banka vb.) ele geçirmeye çalışırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,73, standart sapmasının ise 1,11 olduğu görülmektedir.

Erişilebilirlik boyutunun güvenilirlik istatistikleri incelendiğinde Cronch’s Alpha değeri $\alpha = ,893$ olarak bulunmuş ve erişilebilirlik boyutunun güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 5. Doğruluk Boyutuna Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Min	Maks	Ort.	Std. sapma	Cronbach's alpha
Doğruluk Boyutu	132	1,00	4,50	1,80	,79	,707
1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim bilgi ve belgeleri incelemeden doğru kabul ederim.		1,00	5,00	2,06	1,19	
2. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden sosyal ağ ortamlarını kullanarak gerçek dışı haberler paylaşıyorum.		1,00	5,00	1,58	,94	
3. Sosyal ağ ortamlarında sahte profiller oluşturarak paylaşımlarda bulunurum.		1,00	5,00	1,77	1,03	
4. İnternet ortamında tanıştığım kişilere gerçek dışı bilgi veririm.		1,00	5,00	1,79	1,14	

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim bilgi ve belgeleri incelemeden doğru kabul ederim.” maddesinden aldıkları ortalama puan 2,06, standart sapmasının ise 1,19 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “İnternet ortamında tanıştığım kişilere gerçek dışı bilgi veririm.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,79, standart sapmasının ise 1,14 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Sosyal ağ ortamlarında sahte profiller oluşturarak paylaşımlarda bulunurum.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,77, standart sapmasının ise 1,03 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların “Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden sosyal ağ ortamlarını kullanarak gerçek dışı haberler paylaşırım.” maddesinden aldıkları ortalama puan 1,58, standart sapmasının ise 0,94 olduğu görülmektedir.

Doğruluk boyutunun güvenilirlik istatistikleri incelendiğinde Cronch’s Alpha değeri $\alpha = ,707$ olarak bulunmuş ve doğruluk boyutunun güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 6. Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	A	B	C	D
A- Fikri Mülkiyet	1			
B- Gizlilik	,618*	1		
C- Erişilebilirlik	,436*	,650*	1	
D- Doğruluk	,336*	,598*	,667*	1

* $p < ,01$

Araştırmada kullanılan boyutlar normal dağılıma uyum gösterdiği için boyutlara yönelik Pearson korelasyonu uygulanmıştır.

“Pearson katsayısı (r);

<0.2 ise çok zayıf ilişki yada korelasyon yok

0.2-0.4 arasında ise zayıf korelasyon

0.4-0.6 arasında ise orta şiddette korelasyon

0.6-0.8 arasında ise yüksek korelasyon

0.8> ise çok yüksek korelasyon olduğu yorumu yapılır (Kul, 2019).”

Bilişim etiği boyutları arasındaki ilişkileri tespit etmek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi incelendiğinde, bilişim etiği boyutlarından fikri mülkiyet ile gizlilik arasında anlamlı fark bulunmuş olup ($p<,01$) r değeri ,618 saptanmıştır. Bu bağlamda fikri mülkiyet boyutu artış gösterdiğinde gizlilik boyutunun da artış gösterdiği söylenebilir.

Fikri mülkiyet boyutu ve erişilebilirlik arasında pozitif yönlü ($r=,436$) ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda fikri mülkiyet boyutu artış gösterdiğinde erişilebilirlik boyutunun da artış gösterdiği söylenebilir.

Fikri mülkiyet boyutu ve doğruluk arasında pozitif yönlü ($r=,336$) ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda fikri mülkiyet boyutu artış gösterdiğinde doğruluk boyutunun da artış gösterdiği söylenebilir.

Gizlilik boyutu ve erişilebilirlik arasında pozitif yönlü ($r=,650$) ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda gizlilik boyutu artış gösterdiğinde erişilebilirlik boyutunun da artış gösterdiği söylenebilir.

Gizlilik boyutu ve doğruluk arasında pozitif yönlü ($r=,598$) ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda gizlilik boyutu artış gösterdiğinde doğruluk boyutunun da artış gösterdiği söylenebilir.

Erişilebilirlik boyutu ve doğruluk arasında pozitif yönlü ($r=,667$) ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda gizlilik boyutu artış gösterdiğinde doğruluk boyutunun da artış gösterdiği söylenebilir.

6.3. Demografik Bilgilerin Normal Dağılıma Uyguluğunun Analizi

Çizelge 7. Cinsiyet Durumuna Ait Puanların Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Analiz Sonuçları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Fikri Mülkiyet Boyutu		
Kadın	.961	.327
Erkek	.062	-.886
Gizlilik Boyutu		
Kadın	.797	-.007
Erkek	.571	-.327
Erişilebilirlik Boyutu		
Kadın	.950	.349
Erkek	.660	-.511
Doğruluk Boyutu		
Kadın	.981	.199
Erkek	.812	.281

Çizelge 8. Öğrenim Görülen Bölüme Ait Puanların Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Analiz Sonuçları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Fikri Mülkiyet Boyutu		
Yönetim Bilişim Sistemleri	.414	-.303
	.657	.545

İşletme	.302	-.1.300
Uluslararası Ticaret	.373	-.1.230
Siy. Bil. Ve Uluslararası İlişkiler		
Gizlilik Boyutu		
Yönetim Bilişim Sistemleri	.582	-.802
İşletme	.562	-.248
Uluslararası Ticaret	.680	.832
Siy. Bil. ve Uluslararası İlişkiler	.650	-.698
Erişilebilirlik Boyutu		
Yönetim Bilişim Sistemleri	.435	-1.079
İşletme	.728	-.297
Uluslararası Ticaret	.827	-.071
Siy. Bil. ve Uluslararası İlişkiler	.822	-.392
Doğruluk Boyutu		
Yönetim Bilişim Sistemleri	.910	1.145
İşletme	.614	-.279
Uluslararası Ticaret	.925	-.227
	1.241	1.296

Çizelge 9. Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresine Ait Puanların Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Analiz Sonuçları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Fikri Mülkiyet Boyutu		
1-2 Saat	.378	-1.336
2-4 Saat	.680	-.344
4-8 Saat	.379	-.874
8 Saat ve Fazlası	.016	0.99
Gizlilik Boyutu		
1-2 Saat	.384	-.873
2-4 Saat	.645	-.843
4-8 Saat	1.166	1.520
8 Saat ve Fazlası	-.049	-1.417
Erişilebilirlik Boyutu		
1-2 Saat	.680	-.934
2-4 Saat	.808	-.172
4-8 Saat	.645	-.377
8 Saat ve Fazlası	.628	-.966
Doğruluk Boyutu		

1-2 Saat	.417	-.938
2-4 Saat	.508	-.955
4-8 Saat	1.360	1.987
8 Saat ve Fazlası	.634	-.825

Katılımcıların demografik bilgileri ile anketin boyutları arasındaki normal dağılıma uygulanan analiz edilmiştir. Bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizinin uygulanabilmesi için gerekli olan uygunluk kontrol edilmiştir. George & Mallery (2010)'e göre çarpıklık ve basık katsayılarının ± 2 arasında kalması ölçümlerin normal dağılımından önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bağlamda demografik bilgilerin ile anketin boyutları arasında normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği görülmektedir.

6.4. Demografik Bilgiler ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Çizelge 10. Cinsiyet ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	P																														
Fikri Mülkiyet Boyutu	Kadın	53	2,12	,93	-1,98	,050																														
	Erkek	79	2,45	,96			Gizlilik Boyutu	Kadın	53	1,85	,74	-1,59	,113	Erkek	79	2,10	,93	Erişilebilirlik Boyutu	Kadın	53	1,91	,87	-,461	,646	Erkek	79	1,98	,96	Doğruluk Boyutu	Kadın	53	1,71	,68	-1,10	,271	Erkek
Gizlilik Boyutu	Kadın	53	1,85	,74	-1,59	,113																														
	Erkek	79	2,10	,93			Erişilebilirlik Boyutu	Kadın	53	1,91	,87	-,461	,646	Erkek	79	1,98	,96	Doğruluk Boyutu	Kadın	53	1,71	,68	-1,10	,271	Erkek	79	1,86	,85								
Erişilebilirlik Boyutu	Kadın	53	1,91	,87	-,461	,646																														
	Erkek	79	1,98	,96			Doğruluk Boyutu	Kadın	53	1,71	,68	-1,10	,271	Erkek	79	1,86	,85																			
Doğruluk Boyutu	Kadın	53	1,71	,68	-1,10	,271																														
	Erkek	79	1,86	,85																																

Cinsiyet ile bilişim etiği boyutları arasındaki ilişkiye yönelik bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre, fikri mülkiyet boyutunda ($t = -,198$ $p < ,05$), gizlilik boyutunda ($t = -,159$ $p < ,05$), erişilebilirlik boyutunda ($t = -,373$ $p < ,05$) ve doğruluk boyutunda ($t = -,1,15$ $p < ,05$) olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların cinsiyet bilgileri ile bilişim etiği boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 11. Cinsiyet ile Bilişim Etiği Boyutları Ortalaması Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Cinsiyet	Bilişim Etiği Boyutları			t	P	
	Ortalaması	N	Ort.			SS
Kadın		53	1,90	,64	-1,58	,116
Erkek		79	2,10	,76		

Cinsiyet ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasındaki ilişki incelenmiştir ($t=-1,58$ $p < ,05$). Buna göre cinsiyet ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 12. Öğrenim Görülen Bölüm ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Fikri Mülkiyet Boyutu	Öğrenim Görülen Bölüm	N	Ort.	SS	F	P
		Yön. Bil. Sistemleri	34	2,30	,89	,945
İşletme		37	2,51	,92		
Uluslararası Ticaret		31	2,31	1,06		

	Siy. Bil. ve Uluslararası İlişkiler	30	2,11	,96		
	Yön. Bil. Sistemleri	34	2,10	,95		
	İşletme	37	2,16	,99		
Gizlilik Boyutu	Uluslararası Ticaret	31	1,93	,70	1,374	,254
	Siy. Bil. ve Uluslararası İlişkiler	30	1,76	,73		
	Yön. Bil. Sistemleri	34	2,03	,95		
	İşletme	37	2,13	1,07		
Erişilebilirlik Boyutu	Uluslararası Ticaret	31	1,83	,82	1,123	,342
	Siy. Bil. ve Uluslararası İlişkiler	30	1,77	,78		
	Yön. Bil. Sistemleri	34	1,94	,83		
Doğruluk Boyutu	İşletme	37	1,97	,87	2,133	,099
	Uluslararası Ticaret	31	1,58	,67		

Siy. Bil. ve Uluslararası İlişkiler	30	1,66	,69
---	----	------	-----

Bulgulara göre, bilişim etiği boyutlarından, (t = ,945 p < ,05), gizlilik (t = 1,374 p < ,05), erişilebilirlik (t = 1,123 p < ,05) ve doğruluğun (t = 2,133 p < ,05) olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların öğrenim gördükleri bölüm ile bilişim etiği boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 13. Öğrenim Görülen Bölüm ile Bilişim Etiği Boyutları Ortalaması Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Öğrenim Görülen Bölüm	Bilişim Etiği					
	Boyutu Ortalaması	N	Ort.	SS	F	P
Yön. Bil. Sistemleri		34	2,09	,76		
İşletme		37	2,19	,81		
Uluslararası Ticaret		31	1,91	,61	1,803	,150
Siy. Bil. Ve Uluslararası İlişkiler		30	1,83	,62		

Öğrenim görülen bölüm ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasındaki ilişki incelenmiştir (t=1,705 p < ,05). Buna göre öğrenim görülen bölüm ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 14. Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresi ile Bilişim Etiği Boyutları Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresi	N	Ort.	SS	F	P
	1-2 Saat	10	2,53	,71	1,042

	2-4 Saat	46	2,13	,89		
Fikri Mülkiyet Boyutu	4-8 Saat	53	2,38	1,01		
	8 Saat ve Fazlası	23	2,47	1,04		
	1-2 Saat	10	2,33	,95		
	2-4 Saat	46	2,78	,78		
Gizlilik Boyutu	4-8 Saat	53	2,02	,86	1,940	,126
	8 Saat ve Fazlası	23	2,22	,96		
	1-2 Saat	10	2,22	1,22		
Erişilebilirlik Boyutu	2-4 Saat	46	1,82	,83	1,180	,320
	4-8 Saat	53	2,09	,98		
	8 Saat ve Fazlası	23	1,80	,81		
	1-2 Saat	10	2,05	,94		
	2-4 Saat	46	1,79	,77		
Doğruluk Boyutu	4-8 Saat	53	1,82	,82	,534	,660
	8 Saat ve Fazlası	23	1,67	,69		

Bulgulara göre, bilişim etiği boyutlarından fikri mülkiyet ($t = 1,042$ $p < ,05$), gizlilik ($t = 1,940$ $p < ,05$), erişilebilirlik ($t = 1,180$ $p < ,05$) ve doğruluğun ($t = ,660$ $p < ,05$) olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların günlük bilişim teknolojileri kullanım süresi ile bilişim etiği boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 15. Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresi ile Bilişim Etiği Boyutları Ortalaması Arasındaki İlişkiye Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Günlük Bilişim Teknolojileri Kullanım Süresi	Bilişim Etiği Boyutu Ortalaması	N	Ort.	SS	F	P
1-2 Saat		10	2,28	,85		
2-4 Saat		46	1,88	,66		
4-8 Saat		53	2,08	,74	1,122	,34
8 Saat ve Fazlası		23	2,04	,72		

Günlük bilişim teknolojileri kullanım süresi ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasındaki ilişki incelenmiştir ($t=1,209$ $p < ,05$). Buna göre günlük bilişim teknolojileri kullanım süresi ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

BÖLÜM 7

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilişim etiği boyutlarından olan fikri mülkiyet boyutu ve maddelerine yönelik yapılan betimsel analiz sonuçları incelendiğinde, katılımcıların fikri mülkiyet boyutundan ortalama $2,32 \pm 0,96$ puan aldıkları görülmekte ve genel olarak “Katılmıyorum” seçeneğine yakın oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin fikri mülkiyet boyutunda etik tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir. Gizlilik boyutu ve maddelerine yönelik yapılan betimsel analiz sonuçları incelendiğinde ise, katılımcıların, gizlilik boyutundan ortalama $2,02 \pm 0,83$ puan aldıkları görülmekte ve genel olarak “Katılmıyorum” seçeneğine yakın oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin gizlilik boyutunda etik tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir. Erişilebilirlik boyutu ve maddelerine yönelik yapılan betimsel analiz sonuçları incelendiğinde ise, katılımcıların erişilebilirlik boyutundan ortalama $1,95 \pm 0,92$ puan aldıkları görülmekte ve genel olarak “Katılmıyorum” seçeneğine yakın oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin erişilebilirlik boyutunda etik tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir. Doğruluk boyutu ve maddelerine yönelik yapılan betimsel analiz sonuçları incelendiğinde ise, katılımcıların doğruluk boyutundan ortalama $1,80 \pm 0,89$ puan aldıkları görülmekte ve genel olarak “Katılmıyorum” seçeneğine yakın oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin doğruluk boyutunda etik tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir.

Cinsiyet ile bilişim etiği boyutları arasındaki ilişkiye yönelik bağımsız örneklem t testi sonuçları incelendiğinde, fikri mülkiyet boyutunda ($t = -,198$ $p < ,05$), gizlilik boyutunda ($t = -,159$ $p < ,05$), erişilebilirlik boyutunda ($t = -,373$ $p < ,05$) ve doğruluk boyutunda ($t = -,1,15$ $p < ,05$) sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre katılımcıların, bilişim etiği konusunda etik tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Yapılan analizlerde cinsiyet ile bilişim boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Buna karşın (Uysal, 2006; Erdem, 2008; Özdemir, 2017) çalışmalarına katılan erkek adayların kadın adaylara göre daha çok etik ihlallerde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenim görülen bölüm ile bilişim etiği boyutları arasındaki ilişkiye yönelik tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde, fikri mülkiyet boyutunda ($t = ,945$ $p < ,05$), gizlilik boyutunda ($t = 1,374$ $p < ,05$), erişilebilirlik boyutunda ($t = 1,123$ $p < ,05$) ve doğruluk boyutunda ($t = 2,133$ $p < ,05$) sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre katılımcıların öğrenim gördüğü bölüme göre anlamlı bir farklılaşmadığı bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre katılımcıların, bilişim etiği konusunda etik tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin öğrenim gördüğü bölüm ile bilişim etiği boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Sarıkoç (2018) araştırmasında, görev yapmakta olan öğretmenlerin etik olmayan bilgisayar kullanım davranışları ile bilgisayar öz yeterlilik algılarını açıklamaya çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin mezun oldukları bölüm ile etik olmayan bilgisayar kullanım davranışları arasında fark bulunmamıştır. Ayrıca (Uysal, 2006; Namlu & Odabaşı, 2007; Beycioğlu, 2009) araştırmalarında, bölümler ile etik davranış arasında anlamlı farklılıklar bulmuşlardır.

Günlük bilişim teknolojileri kullanım süresi ile bilişim etiği boyutları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda bilişim etiği fikri mülkiyet boyutunda ($t = 1,042$ $p < ,05$), gizlilik boyutunda ($t = 1,940$ $p < ,05$), erişilebilirlik boyutunda ($t = 1,180$ $p < ,05$) ve doğruluk boyutunda ($t = ,660$ $p < ,05$) sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre katılımcıların bilişim teknolojileri kullanım süresine göre anlamlı farklılaşmadığı bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre katılımcıların, bilişim etiği konusunda etik tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Yapılan analizlerde bilişim teknolojileri kullanım süre ile bilişim etiği boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Gattiker ve Kelley (1999, s. 199-285) araştırmalarında, yaş, cinsiyet, bilgisayar kullanım süresi ve sosyoekonomik faktörlerin bilgisayar teknolojilerine ilişkin ahlaki sorunlar üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda bilgisayar kullanım süresi ile bilgisayar teknolojilerine ilişkin ahlaki sorunlar arasında anlamlı farklılık bulunmamışlardır. Bu bağlamda Gattiker ve Kelley'in araştırmalarının sonucunda elde ettiği bulgular bu sonucu desteklemektedir. Ayrıca (Uysal, 2006) araştırmasında, bilişim teknolojileri kullanım süresi ile bilişim etiği ihlaller arasında farklılık bulmuştur. Uysal'a göre bunun sebebi, bilişim teknolojilerinde geçirilen

süre arttıkça yazılımlara olan ihtiyaç artmasıyla birlikte etik ihlallerin meydana gelmesidir.

Cinsiyet ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasındaki ilişkiyi incelemek için bağımsız örneklem t testi yapılmıştır ($t=-1,58$ $p < ,05$). Buna göre cinsiyet ile bilişim etiği boyutlarının ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca bilişim etiği boyutlarının ortalaması ile öğrenim görülen bölüm arasındaki ilişkiyi belirlemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır ($t=1,705$ $p < ,05$). Elde edilen sonuçlara göre bilişim etiği boyutlarının ortalaması ile öğrenim görülen bölüm arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Buna ek olarak günlük bilişim teknolojileri kullanım süresi ile öğrenim görülen bölüm arasındaki ilişkiyi belirlemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır ($t=1,209$ $p < ,05$). Elde edilen sonuçlara göre bilişim etiği boyutlarının ortalaması ile günlük bilişim teknolojileri kullanım süresi arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Bilişim etiği boyutlarının kendi aralarındaki ilişki Pearson korelasyon analiziyle incelenmiştir. Buna göre bilişim etiği boyutlarından fikri mülkiyet ile gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk arasında pozitif yönlü korelasyonlar bulunmuştur. Fikri mülkiyet boyutundaki artışların gizlilik, erişilebilirlik ve doğruluk boyutlarını da arttığı gözlemlenmiştir. Buna göre fikri mülkiyet boyutunda etik dışı tutumlarda bir artış gözlemlendiğinde diğer boyutlarda da artış gözlemlenmektedir. Ayrıca gizlilik ile erişilebilirlik ve doğruluk arasında da pozitif yönlü korelasyonlar bulunmuştur. Buna göre gizlilik boyutunda etik dışı tutumlar artış gösterdiğinde, erişilebilirlik ve doğruluk boyutunda da artış gözlemlenmektedir. Son olarak, erişilebilirlik boyutu ile doğruluk boyutu arasında da pozitif yönlü korelasyonlar bulunmuştur. Buna göre erişilebilirlik boyutunda etik dışı tutumlar artış gösterdiğinde doğruluk boyutunda da artış gözlemlenmektedir.

Elde edilen verilerin analiziyle elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir:

- Genel olarak öğrencilerin, bilişim etiği konusunda etik tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Öğrencilerin, cinsiyet durumlarının, bilişim etiği konusundaki etik tutumları üzerine etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Öğrencilerin, öğrencim gördükleri bölümlerin, bilişim etiği konusundaki etik tutumları üzerine etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Öğrencilerin, bilişim teknolojileri kullanım sürelerinin, bilişim etiği konusundaki etik tutumları üzerine etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Ayrıca bilişim etiği boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, bir boyutta artış gözlemlendiğinde diğer boyutlarda da artış gözlemlenmektedir.

Araştırma sonuçlarına bağlı olarak, araştırılması ve uygulanması gereken önerilere yer verilmiştir. Bu öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- Araştırmaya katılan farklı bölümlerden öğrencilerin bilişim teknolojileri ile en az 1-2 saat vakit geçirdikleri görülmektedir. Bu bağlamda bölüm ayırt etmeksizin bilişim etiği dersinin eklenmesinin, öğrencilerin bilişim etiği konusundaki tutumlarına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Bu araştırmada, Ufuk Üniversitesi'nin dört farklı bölümünde okuyan öğrencilerle araştırma gerçekleştirilmiştir. Yapılacak olan araştırmalar daha çok bölümden öğrenciyle gerçekleştirilebilir. Bu sayede, daha farklı bölümler karşılaştırılarak bölümlerin bilişim etiği üzerine etkisi açıklanabilir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin, öğrenim düzeyleri yeterli rakamları sağlamamıştır. Yapılacak olan araştırmalarda öğrenci sayısı arttırılarak, öğrenim düzeyinin bilişim etiği üzerine etkisi açıklanabilir.
- Alanyazında çalışmaların, eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrenciler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda farklı alanlarda yapılan çalışmaların katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aktaş, R. (2009). *Bütünleşik Sistemler ve Muhasebe Etkileşimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydın, E. (1992). *Bilişim Suçları ve Hukukuna Giriş*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Aydın, İ. (2016). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2016). *Yönetimsel Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Badiou, A. (2013). *Etik Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Metis.
- Bocij, P., Greasley, A., & Hickie, S. (2003). *Business Information Systems: Technology, Development and Management for the E-Business* (2. b.). England: Prentice Hall.
- Bülbül, R. (2001). *İletişim ve Etik*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2013). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2014). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Çalışlar, A. (1983). *Ansiklopedik Kültür Sözlüğü*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Dedeoğlu, G. (2006). *Bilişim Toplumu ve Etik Sorunlar*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Dedeoğlu, G. (2016). *Teknoloji, İletişim, Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Sentez.
- Dülger, M. V. (2004). *Bilişim Suçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ersöz, S., & Aktepe, A. (2018). *Hizmet/Servis Sistemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gökçen, H. (2002). *Yönetim Bilgi Sistemleri*. Ankara: Epi Yayıncılık.
- Gökçen, H. (2005). *Yönetim Bilgi Sistemleri* (2. b.). Ankara: Epi Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2013). Bilişim Etiği ve Öğretimi. *Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Özel Öğretim Yöntemleri I-II* (s. 343-362). içinde Ankara: Pegem Yayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (1975). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnayet, A. (2003). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- İnceoğlu, M. (1993). *Tutum Algı İletişim*. Ankara: Verso Yayıncılık.

- Karakaya, M. (1994). *Muhasebe Bilgi Sistemi ve Bilgi Teknolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, T. B. (1996). *Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim*. Ankara: TODAİ.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kuçuradi, I. (1996). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (1997). *Essentials Of Management Information Systems - Organization and Technology*. United State of America: Prentice-Hall Inc.
- Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (2007). *Yönetim Bilgi Sistemleri*. New Jersey: Pearson Education.
- Laudon, K., & Laudon, J. (2014). *Yönetim Bilişim Sistemleri: Dijital İşletmeyi Yönetmek*. (U. Yozgat, Çev.) İstanbul: Nobel Yayın.
- Nizam, A., & Cabiroğlu, G. (2014). *Yönetici ve Son Kullanıcılar İçin Bilişim*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Nuttall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- O'Brien, J. (1997). *Introduction to Information Systems*. New York: MC GRAW HILL.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Metis.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sankur, B. (2004). *Bilişim Sözlüğü*. İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Soysal, A. (1989). *Bilgisayar Destekli Yönetim Sistemleri*. İstanbul: Mess Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tavukçuoğlu, C. (2006). *Bilişim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Asil Yayın.
- Tekedere, H. (2014). *Bilişim Teknolojileri*. (H. Çakır, & S. Eryılmaz, Dü) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tekin, M., Güleş, H. K., & Burgess, T. (2000). *Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi*. Konya: Damla Ofset.
- Turan, M. (2017). *Bulut Bilişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tutar, H. (2016). *Sosyal Psikoloji (3 b.)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Türk Standartları Enstitüsü. (2006). *Bilişim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TSE Yayın ve Dağıtma Müdürlüğü.
- Weill, P., & Ross, J. (2009). *IT Savvy: What Top Executives Must Know to Go from Paint to Gain*. Boston: Harvard Business School Press.
- Woodbury, M. (2003). *Computer and Information Ethics*. Stipes Pub Llc.
- Yazıcı, S. (2011). *Etiğe Giriş*. Ankara: Öncü Kitap.
- Yılmaz, Y. (2013). *İşletme Enformatiğine Giriş* (Genişletilmiş 2. Baskı b.). İstanbul: Avcıol Yayınları.
- Yozgat, U. (1998). *Yönetim Bilişim Sistemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yüksel, C. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Kamu Yönetiminde Etik, Yasal Altyapı ve Uluslararası Uygulamalar*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Sürelî Yayınlar ve Diğer Yayınlar

- (2016, 7 04). *KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI KANUNU*, 57(29677).
- Acar, S. (2006). BİLGİ TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN OFİS SİSTEMLERİ ÜZERİNDE ETKİSİ VE OFİSLERDE GÖRSEL OTOMASYON. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*(1), 49-76.
- Ağır, A. (2012). BİLİŞİM TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİNDE BİLGİ YÖNETİMİ YAKLAŞIMI. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(30), 5-17.
- Aktaş, K. (2014). Etik-Ahlâk İlişkisi Ve Etiğin Gelişim Süreci. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 22-32.
- Altunok, E., & Vural, A. (2011). BİLİŞİM SUÇLARI. *Denetim*(8), 74-84.
- Aytun, C. (2008, Aralık). Enformasyon Toplumu ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(2), 17-35.
- Bayraktaroğlu, S., Kutanis, R. Ö., & Özdemir, Y. (2005). Etik Eğitiminde Neredeyiz?: İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri Örneği. 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* (s. 378-382). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi.
- Beycioğlu, K. (2009). A cyberphilosophical issue in education: Unethical computer using behavior – The case of prospective teachers. *Computers & Education*(53), 201-208.

- Bynum, T. W. (2000, 06). The Foundation Of Computer Ethics. *ACM SIGCAS Computer and Society*, 30(2), 6-13.
- Demiral, G., & Karakaya, A. (2006). İşletmelerde Bilişim Sistemleri Uygulamaları: Demir Çelik Sektörü Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 166-176.
- Duymaz, S. H. (2013). Ortaokul öğrencilerine yönelik bilişim etiği öğretim programı uygulaması. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erdem, Z. (2008). Öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerini kullanımlarının etik açıdan değerlendirilmesi. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Friedman, B. (1997). Social Judgments and Technological Innovation: Adolescents' Understanding of Property, Privacy, and Electronic Information. *Computers in Human Behavior*, 13(3), 327-351.
- Fukudo, S., Nakamura, A., Okabe, S., Fuse, I., Uehara, T., Murata, I., . . . Yamanoue, T. (2013). Analysis on Judgmental and Behavioral Aspects of Information Ethics among University Students. *Japan Journal of Educational Technology*, 2(37), 97-105.
- Gattiker, U. E., & Kelley, H. (1999). Morality and Computers: Attitudes and Differences in Moral Judgments. *Information Systems Research*, 3(10), 199-285.
- Genç, Z., Kazez, H., & Fidan, A. (2013). Çevrimiçi Etik Dışı Davranışlarının Belirlenmesi İçin Bir Ölçek Uyarlama Çalışması. *Akademik Bilişim 2013 – XV* (s. 197). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Jabbour, K. K. (2011). Cybertechnology Ethics of University Students in Lebanon: Assessing University Students' Activities and Perceptions of Cybertechnology Ethics in Lebanon. *Yayımlanmış Doktora Tezi*. MO, ABD: Saint Louis University.
- Kılavuz, R. (2002). YÖNETSEL ETİK VE HALKIN YÖNETSEL ETİK OLUŞUMUNA ETKİLERİ. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 255-266.
- Köprü, B. (2007). Türk Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı.
- Küçükalp, D. (2008). Erdem Etiği ve Politika. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 71-83.
- Leymun, Ş. O. (2018). BİLİŞİM ETİĞİ DERSİNİN İNCELENMESİ: ÖĞRETMEN ADAYLARIYLA BİR DURUM ÇALIŞMASI. *Doktora Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Mason, R. O. (1986). Four ethical issues of the information age. *MIS Quarterly*, 10(1), 5-12.
- Mollavelioğlu, Ő. (2003). Küçük ve orta ölçekli işletmelerde bilgi teknolojilerinin etik kullanımı ve bir uygulama. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mollavelioğlu, Ő. M. (2003). Küçük ve Orta lekli İŞletmelerde Bilgi Teknolojilerinin Etik Kullanımı ve Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tez*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Namlu, A. G., & Odabaşı, H. F. (2007). Unethical computer using behavior scale: A study of reliability and validity on Turkish university students. *Computers & Education*(48), 205-215.
- zdemir, A. (2017). YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ VE BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET TEKNOLOJİLERİNİN ETİK KULLANIM DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Aksaray: Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paksoy, M. (2015). ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN PERFORMANS GÖREVLERİNDE BİLİŞİM ETİK KURALLARINA UYMA DURUMLARI. *Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Peslak, A. R. (2006). Papa Revisited: A Current Empirical Study of the Mason Framework. *Journal of Computer Information Systems*, 3(46), 117-123.
- Sarıkoç, Z. (2018). ÖĞretmenlerin etik olmayan bilgisayar kullanım davranışları ile bilgisayar öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şenay, O. (2018). Bilişim etiği dersinin incelenmesi: ÖĞretmen adayları ile bir durum alıŐması. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Tecim, V. (1999). BİLGİ TEKNOLOJİLERİNDE YENİ BİR GELİŐME: COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİ VE BİLGİ SİSTEMLERİ ARASINDAKİ YERİ. *D.E..İ.İ.B.F. Dergisi*, 14(1), 1-12.
- Torun, . (2007). RESMİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN İNTERNET ETİĞİNE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Torun, . (2007). Resmi ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin internet etiğine ilişkin algılarının incelenmesi. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Uysal, Ö. (2006). Öğretmen adaylarının bilgisayar etiğine ilişkin görüşleri. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Web Sayfaları

- ACM. (2018). *ACM Code of Ethics and Professional Conduct*. 07 21, 2019 tarihinde ACM: <https://www.acm.org/binaries/content/assets/about/acm-code-of-ethics-booklet.pdf> adresinden alındı
- Adalı, E. (2019, 07 21). *Bilişim Etiği ve Hukuku*. http://xn--adal-oz.com/?page_id=3654 adresinden alındı
- Arslan, C. (2016, 03 14). *Bilgisayarın Tarihçesi*. 10 10, 2019 tarihinde Cem Arslan: <http://cmarsln11.blogspot.com/2016/03/bilgisayar-tarihcesi.html> adresinden alındı
- Babagil, M. (2006, Kasım 10). *Doğu Akdeniz Üniversitesi*. Şubat 7, 2019 tarihinde <http://brahms.emu.edu.tr/babagil/bilg101Chapter4.pdf> adresinden alındı
- Boakye, E. (2017, 12 20). *Information Ethics among Graduate Students of the University of Ghana*. Library Philosophy and Practice: <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1698/> adresinden alındı
- Computer Ethics Institute. (2013). *Ten Commandments of Computer Ethics*. 07 21, 2019 tarihinde <http://computerethicsinstitute.org/turkish.html> adresinden alındı
- Harris, R. (2018, 10 11). *Evaluating Internet Research Sources*. 07 21, 2019 tarihinde <https://www.virtualsalt.com/evalu8it.htm> adresinden alındı
- İstatistiklerle Gençlik*. (2018, Mayıs 16). Şubat 2, 2019 tarihinde Tük: <http://www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=27598> adresinden alındı
- Kul, S. (2019). *Korelasyon Analizi*. Ekim 09, 2019 tarihinde <http://www.p005.net/analiz/korelasyon-analizi> adresinden alındı
- OECD. (1997). *PATENTS AND INNOVATION IN THE INTERNATIONAL CONTEXT*. 07 21, 2019 tarihinde <http://www.oecd.org/science/inno/2101372.pdf> adresinden alındı
- Sakarya Üniversitesi. (2015, 10 13). *Sistem Tanımı ve Kavramları*. Sakarya Üniversitesi: <http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/37517/28989/1.hafta-sistem-sm.pdf> adresinden alındı

Sevindik, T. (2018, 26 11). *Yarbis*. Yıldız Teknik Üniversitesi: <http://www.yarbis.yildiz.edu.tr/web/userAnnouncementsFiles/dosya2f00c8b17de373c9f729e1440b895329.pdf> adresinden alındı

Tük. (2013, Ağustos 22). Türkiye İstatistik Kurumu: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569> adresinden alındı

Türkiye Bilişim Vakfı. (2019). *BİLİŞİM MESLEĞİ AHLAK İLKELERİ BELGESİ*. 07 21, 2019 tarihinde Türkiye Bilişim Vakfı: <http://www.tbv.org.tr/bilismeslegi-ahlak-ilkeleri-belgesi,DP-1040.html> adresinden alındı

Türksat Bilişim. (2016, Ocak/Şubat). *e-Devlet Kapısı Sosyal Medya'da 200 Bin Takipçiyi Aştı!* Şubat 8, 2019 tarihinde https://bilisim.turksat.com.tr/sites/default/files/dosyalar/turksatbilisimbulten_sayi04_a4_small.pdf adresinden alındı

Wikipedia. (2019, 1 26). Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar_tarihi adresinden alındı

Yönetim Bilgi Sistemleri. (2010, 03 12). 01 29, 2019 tarihinde Yıldız Üniversitesi: <http://www.yildiz.edu.tr/~cgungor/bilisimsistemleri/acrobats/12.03.pdf> adresinden alındı

EKLER

EK – 1. Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Ufuk Üniversitesi- Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü'nde yürütülen bir araştırmadır. Bu çalışmanın amacı, lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesidir.

Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllük esasına dayalıdır. Eğer katılmayı kabul ederseniz, sizden konuyla ilgili bazı ölçekleri doldurmanız istenecektir. Sizden anket üzerinde belirtilecek hiçbir kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmeyecektir. Cevaplarınız sadece araştırmacının amacına uygun olarak bilimsel açıdan kullanılacak ve gizli tutulacaktır.

Bu çalışmaya katılmayı kabul edebilir, reddedebilirsiniz ayrıca çalışmanın herhangi bir yerinde onayınızı çekme hakkına da sahipsiniz. Ancak formları sonuna kadar ve eksiksiz doldurmanız, bu araştırmacının geçerli olabilmesi için önem taşımaktadır.

Çalışma ile ilgili herhangi bir bilgi almak isterseniz, aşağıdaki elektronik iletişim adresinden ulaşabilirsiniz.

Araştırmacı: Suat Özdemir

e-posta adresi: 1607y0012@ufuk.edu.tr

Katılımınız ve ayırdığınız vakit için şimdiden teşekkür ederiz.

Bölüm-1: Kişisel Bilgiler

1.1. Cinsiyetiniz: 1. () Kadın 2. () Erkek

1.2. Devam ettiğiniz öğrenim düzeyiniz

1. () 1. Sınıf

2. () 2. Sınıf

3. () 3. Sınıf

4. () 4. Sınıf

1.3. Öğrenim gördüğünüz bölüm

.....

1.4. Günlük bilişim teknolojileri kullanım süreniz?

1. () 1-2 Saat

2. () 2-4 Saat

3. () 4-8 Saat

4. () 8 Saat ve fazlası

Bölüm-2: Fikri Mülkiyet Boyutu

Bu bölümde Fikri Mülkiyet Kavramına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Her bir maddeyi okuduktan sonra katılma derecenizi gösteren seçeneğin altındaki kutuya (x) işareti koyunuz	Katılma Derecesi				
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
2.1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim yazılımları izinsiz olarak kullanırım.					
2.2. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim yazılımları izinsiz olarak paylaşıyorum.					
2.3. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim multimedya ortamlarını (resim, video, dizi vb.) izinsiz olarak kullanırım.					
2.4. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim multimedya ortamlarını (resim, video, dizi vb.) izinsiz olarak paylaşıyorum.					
2.5. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden, bedelini ödemediğim öğrenme kaynaklarını (e-kitap, bilgi, belge vb.) izinsiz olarak kullanırım.					
2.6. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim ve bedelini ödemediğim öğrenme kaynaklarını (e-kitap, bilgi, belge vb.) izinsiz olarak paylaşıyorum.					

Bölüm-3: Gizlilik Boyutu

Bu bölümde Gizlilik Kavramına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Her bir maddeyi okuduktan sonra katılma derecenizi gösteren seçeneğin altındaki kutuya (x) işareti koyunuz	Katılma Derecesi				
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
3.1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkasına ait bilgi ve belgeleri (dergi, makale, kitap vb.) izinsiz olarak incelerim.					
3.2. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkasına ait iletişim ortamlarını (kablolu veya kablosuz ağlar vb.) izinsiz olarak kullanırım.					
3.3. Bana ait olmayan ait bilgi ve belgelere erişmek için mobil/web tabanlı araçlar üzerinde sahte profiller oluştururum.					
3.4. Bana ait olmayan cihazları (telefon, bilgisayar vb.) izinsiz olarak incelerim.					
3.5. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden elde ettiğim kurumlara ait gizli bilgileri paylaşıyorum.					
3.6. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden elde ettiğim bana ait olmayan (başkalarına ait) gizli bilgileri paylaşıyorum.					

Bölüm-4: Erişilebilirlik Boyutu

	Katılma Derecesi				
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
Bu bölümde Erişilebilirlik Kavramına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Her bir maddeyi okuduktan sonra katılma derecenizi gösteren seçeneğin altındaki kutuya (x) işareti koyunuz					
4.1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait bilgilere ulaşmaya çalışırım.					
4.2. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait gizli bilgilere ulaşmaya çalışırım.					
4.3. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden kurumlara ait gizli olmayan bilgilere ulaşmaya çalışırım.					
4.4. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden kurumlara ait gizli bilgilere ulaşmaya çalışırım.					
4.5. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait web sayfalarını ele geçirmeye çalışırım.					
4.6. Başkalarına zarar vermek amacıyla mobil ve web tabanlı ortamlar üzerinden güvenliği tehdit eden ataklarda (Virüs ağ solucanı vb.) bulunurum.					
4.7. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden başkalarına ait kişisel hesapları (sosyal medya, banka vb.) ele geçirmeye çalışırım.					
4.8. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinde oluşturduğum sahte profiller ile internet üzerinden başkalarına ait bilgilere erişmeye çalışırım.					

Bölüm-5: Doğruluk

	Katılma Derecesi				
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
Bu bölümde Doğruluk Kavramına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Her bir maddeyi okuduktan sonra katılma derecenizi gösteren seçeneğin altındaki kutuya (x) işareti koyunuz					
5.1. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden edindiğim bilgi ve belgeleri incelemeden doğru kabul ederim.					
5.2. Mobil/web tabanlı araçlar üzerinden sosyal ağ ortamlarını kullanarak gerçek dışı haberler paylaşırım.					
5.3. Sosyal ağ ortamlarında sahte profiller oluşturarak paylaşımlarda bulunurum.					
5.4. İnternet ortamında tanıştığım kişilere gerçek dışı bilgi veririm.					

EK – 2. İzinler

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ

Psikoloji Yüksek Lisans programı tezli yüksek lisans öğrencisi Elif İNCE DURUK'un, Dr. Öğr. Üyesi Seda USUBÜTÜN'ün tez danışmanlığında devam ettirdiği "Sigara ve E-Sigara Kullanımının Kimlik Üzerine Olan Etkilerinin İncelenmesi: Nitel bir çalışma" başlıklı tez çalışması,

Psikoloji Yüksek Lisans programı tezli yüksek lisans öğrencisi Reyhan PEKTAŞ'ın, Doç. Dr. Eda KARACAN'ın tez danışmanlığında devam ettirdiği "Kendini Nesneleştirme Kuramı Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Roller ve Beden İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Taşra ve Büyükşehir Karşılaştırması" başlıklı tez çalışması,

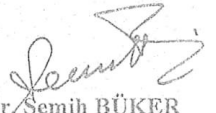
Yönetim Bilişim Sistemleri Yüksek Lisans programı tezli yüksek lisans öğrencisi Faruk TÜRK'ün, Doç. Dr. Alaattin PARLAKKILIÇ'ın tez danışmanlığında devam ettirdiği "Üniversite Web Sitelerinin Uyarlamalı Tasarım Göre Kullanılabilirliğin Değerlendirilmesi" başlıklı tez çalışması,

Yönetim Bilişim Sistemleri Yüksek Lisans programı tezli yüksek lisans öğrencisi Suat ÖZDEMİR'in, Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÜNLÜ'nün tez danışmanlığında devam ettirdiği "Lisans Öğrencilerinin Bilişim Etiği Konusundaki Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı tez çalışması,

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Yüksek Lisans programı tezli yüksek lisans öğrencisi Elif SARIPINAR'ın, Prof. Dr. Mustafa KILIÇ'ın tez danışmanlığında devam ettirdiği "Mülteci Çocukların Duygusal Yılmazlıklarının ve Sosyal Destek Algularının İncelenmesi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma" başlıklı tez çalışması,

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Yayın Etiği Kurulunun 18.04.2019 tarihli toplantısında Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi çerçevesinde değerlendirilmiş olup tez çalışmalarına ait kararlar ekte sunulmaktadır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Semih BÜKER
Kurul Başkanı

ADRES : Ufuk Üniversitesi İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı No:129 (06836) İncek-Gölbaşı -Ankara

Tel : (0312) 586 70 00 Faks : (0312) 586 71 24

WEB : www.ufuk.edu.tr e-mail : ufukuni@ufuk.edu.tr

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSSEL
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Karar Tarihi : 18.04.2019
Toplantı Sayısı : 2019/3
Karar Sayısı : 2019/41

Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü tarafından 02.04.2019 tarih ve 96064710-5014.10-E.2882 sayılı yazı ile Kurulumuza gönderilen, Yönetim Bilişim Sistemleri Yüksek Lisans programı tezli yüksek lisans öğrencisi Suat ÖZDEMİR'in, Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÜNLÜ'nün tez danışmanlığında devam ettirdiği "Lisans Öğrencilerinin Bilişim Etiği Konusundaki Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı tez çalışmasına ilişkin başvurusu görüşüldü.

Yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan tez çalışmasının, bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından uygun olduğuna karar verildi.

ETİK KURUL ÜYELERİ	İMZA
Prof. Dr. Semih BÜKER	
Prof. Dr. Cenap ERDEMİR	
Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR	
Prof. Dr. Orhan AYDIN	
Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY	
Prof. Dr. Türkmen DİRDİYOK	
Prof. Dr. C. Sencer İMER	

ADRES : Ufuk Üniversitesi İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı No:129 (06836) İncek-Gölbaşı -Ankara

Tel : (0312) 586 70 00 Faks : (0312) 586 71 24

WEB : www.ufuk.edu.tr e-mail : ufukuni@ufuk.edu.tr

EK – 3. Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Suat ÖZDEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilişim Sistemleri

İş Deneyimi

Stajlar : Akkim Kimya Sanayi (Yalova), İnsan Kaynakları Stajyeri, 2013

İletişim

E-Posta Adresi : stzdmr@hotmail.com.tr